

Revista Musical Catalana

Butlletí mensual de l'Orfeó Català

MESTRE NICOLAU

¡Hores tristes aquestes per a la música catalana; ben tristes per a l'ORFEÓ CATALÀ! Encara amb les ulls humits per la mort de l'amic Vives, la trista missatgera ens torna a visitar per emportar-se'n el mestre més digne d'aquest nom entre nosaltres, el mestre Nicolau. Si En Vives fou per al nostre ORFEÓ un pare en la gènesi de la nostra obra i un germà per l'amor que tota la vida li servà, mestre Nicolau fou qui la segellà, en la seva creïença, per la inspiració més racial, més perfecta; qui més la dignificà amb les seves creacions corals, per l'ORFEÓ escrites i per a l'ORFEÓ ésser cantades. Aquest és el nostre orgull i aquest l'argument del nostre dolor i de la nostra enyorança en veure'l desaparèixer per sempre més d'entre nosaltres.

Si En Vives, mestre també i estimadíssim (força exuberant, imagiació i intel·ligència subtil), fou part principalíssima en la creació del nostre ORFEÓ, el mestre Nicolau fou qui dels gèrmens que ja portava la música coral catalana quan ell la conegué, féu sorgir per al nostre repertori l'obra clàssica, ben acabada, racial de fons i de forma, que resta catalogada costat per costat de la millor producció artística de tots els temps i països.

El mestre feia temps que patia: sofria, per les múltiples dolences físiques que se li havien acumulat. La llei del dolor se li havia arrapat i no el deixava assossegar; segurament perquè el seu esperit, d'una finor tan subtil, se li anés purificant per obtenir de Déu aquella benaurança que no s'acaba, aquella felicitat eterna, el desig de la qual és la pruija i la inquietud que mou tota la nostra vida. Tots els desigs, totes les passions, tot el nostre moviment vital no té altra finalitat, encara que sigui inconscient, que aquesta felicitat perfecta, que no es troba fins que purificats entrem al port de la Vida vera i eterna. El mestre patí molt i amb resignació; quan Déu li ha enviat la mort segurament ha estat que ell ja havia complert el deute del dolor de la humana natura envers la divinitat, i que podia rebre el premi

pel bé que havia fet amb el seu esperit dreturer i amb la seva obra artística exemplar i nobilíssima.

El mestre ha estat el gran pedagog de la nostra música. Pedagog en tots sentits; en el sentit més estricte i en el més ample del mot. La seva serietat de caràcter es revela també en tota la seva vida artística. Ell ha estat el gran educador musical del nostre poble.

Educador ho fou en els seus concerts simfònics dirigits amb tanta autoritat i serietat artística. Educador per la música que féu sentir i per la interpretació profunda que li donava. Beethoven i Wagner foren els seus amors més constants en aquelles inoblidables audicions, i les interpretacions d'aquesta gran música eren verament emocionants per la perfecció del detall, sotmès sempre a la unitat indispensable del conjunt; cosa que obliden massa sovint fins molts directors de renom. Mai no oblidarem, els que les fruïrem, les interpretacions que donava el mestre a la Quinta i Novena Simfonia de Beethoven i a la *Consagració del Graal* parsifalesca.

Pedagog i educador ho fou sobretot el mestre com a director de l'Escola Municipal de Música que regí, es pot dir, fins a l'hora de la seva mort.

En l'Escola exercí el seu seny ordenador i la seva gran iniciativa pedagògica, al mateix temps que la seva prudència en salvar els obstacles que es presenten en aquests centres que depenen d'un govern oficial que canvia sovint de composició i que sovint es distreu del foment i progrés de les mateixes institucions que ell ha creat i manté. Mestre Nicolau sabia harmonitzar-ho tot de manera que apaivagant les maltempsades que de dalt venien, al mateix temps corregia defectes en l'ensenyança, esperonava mestres i deixebles cap a la perfecció, orientant seguidament els estudis cap a una eficàcia segura i completa. El mestre Nicolau el millor de la seva vida l'esmerçà en el constant regiment d'aquesta Escola, en el qual hi posà tota la seva ànima i voluntat. Barcelona mai no agrairà prou al mestre aquesta seva tasca tan amagada com excelsa i eficaç en bé de l'ensenyança musical, no solament de Barcelona sinó de tot Catalunya. Perquè de tot Catalunya hi ha hagut sempre deixebles en aquesta Escola i d'ella han sortit quasi tota la generació que actualment forma el cos actiu i docent i verament filharmònic de tota la nostra terra.

L'Escola Municipal de Barcelona és l'obra més meritòria i la més constant del mestre que avui plorem tot enyorant-lo. Però la més gloriosa, la més perdurable en el record dels homes serà la seva obra de creació musical sentida i escrita pels nostres orfeons catalans. Aquestes seves obres faran al mestre immortal mentre les sensibilitats siguin afinades per a copsar un art racial i noble de fons al mateix temps que perfecte de forma.

Aquestes obres nasqueren de la reacció que experimentà el mestre en tornar de París, en rebre de sobte l'alenada catalanista de la nostra Renaixença, que llavors arborava tota la joventut intel·lectual. Conegué i fins donà lliçons a l'Alió (qui fou el jove que, en aquell temps, primer portà una vir-

ginal renovació en la música catalana), i estigué en comunicació contínua amb l'obra de l'ORFEÓ CATALÀ des dels seus començaments. Des de llavors s'identificà tant amb la nostra obra, la veié tant una representació genuïna de la música catalana, la senti tant com un instrument singular per a l'expressió de l'esperit musical català, que ja no va escriure gairebé res més que música coral, que nosaltres els de l'ORFEÓ copsàvem com a cosa pròpia; perquè és ben veritat que, si bé podem assegurar que sense l'ORFEÓ CATALÀ el mestre Nicolau no hauria creat els seus meravellosos chors, també és certíssim que sense aquestes obres excelses, que ell escriví per a nosaltres, a l'ORFEÓ mancaria el segell que més l'honora i que més el glorifica en sentit de cantor d'un art racial i perfecte.

En aquesta obra coral del mestre hi ha tota la seva noble espiritualitat, tota la tendresa que tant portava amagada en aquella còrpora majestuosa, tendresa de cor d'infant i fins de mare amorosa. Hi ha una alta intel·ligència ordenadora i assenyada, i una musicalitat robusta, àgil serventa de la idea inspiradora. La poesia de mossèn Cinto no ha trobat altre músic que tan dignament i bellament la interpretés. Perquè si la forma en el poeta és tan perfecta i excelsa, perfecta i bella és la forma de l'art que la pren i li dona vida musical, i que encara sembla que penetri endins del sentit de la lletra per aquella virtut que té la música d'arrapar-se directament als sentits i enfonsar-se a l'ànima.

Escolteu aquell *Captant* i dieu-me si trobeu en tota la literatura coral moderna res que s'hi pugui comparar. Quan el mestre el féu sentir al piano a mossèn Cinto, aquest anava posant una cara d'expressió profunda (aquella que devia posar en dictar les seves inspiracions alades), i tot corprès deia: "això és fer Evangeli!" I aquell poema sublim del *Divendres Sant*, cant de dolor i de redempció, cant de fe i penediment, d'una força expressiva punyent i al mateix temps consoladora? ¿Hi ha gaires obres musicals modernes d'un sentit tan profundament cristià i sublim? ¿I els idiïlis d'*El Noi de la Mare* (meravella de forma i d'expressió) i la *La Mare de Déu* (meravella de glossa melòdica popular, mostra única dintre el gènere; almenys tan reeixida i escaient?). Com fer-ne l'elogi, de totes aquestes obres mestres?

I com a cantor i músic montserratí, com en parlarem del mestre? Ell i mossèn Verdager jo els veig als peus de la Verge Morena, qui amb la gràcia divina, amb la dolcesa divina els atrau i els inspira, per goig i fermaça de la fe de tota la gent catalana. Jo m'atreviria a proposar als nostres bons pintors un retaule on figurés aquesta espiritual escena on la Verge bruna amb la seva llum de gràcia plena, tan catalana, il·luminés el poeta i el músic que més bellament l'han honorada amb llurs versos i cançons. Aquest és un retaule, una obra d'art, que el temple de la nostra muntanya santa espera i reclama.

L'amor montserratí omplia el cor del mestre Nicolau. Una de les seves

primeres obres chorals fou *La Mort de l'Escolà*, l'obra tipus de l'estil del mestre, la que ha pres el cor de tots els públics, dels intel·ligents i dels populars, dels catalans i dels forasters, dels savis i dels ignorants. I de *La Mort de l'Escolà* sortiren a raig fet les altres obres mestres montserratinas, que com una continuació d'aquella inspiració tan excelsa, tan catalana i divina, en porten tota l'aroma i n'esplaien tots els gèrmens: La cançó-elegia es fa motet litúrgic en la *Salve*; d'un episodi melòdic en neix la *Cançó dels Escolans* com joguina de santa innocència; la *Salve* gregoriana esdevé una cançó amorosíssima a la Verge, i encara *La Rosa* canta la tonada més simple i inefable en la seva senzillesa, i *Els Pelegrins* pugen la muntanya tot contemplant les meravelles d'aquella natura i tot somniant amb la divina Morenor que adoren; i tot amb la tonada del poema de l'Escolà que s'ha tornat cançó de romiatge. Sí, Mossèn Verdager i En Nicolau són els dos excelsos cantors montserratins, els que han cantat sobiranament els amors més purs de Catalunya a la Divinat Materna.

Adéu, mestre estimat! els que de tan a prop us havíem tractat, els que sempre durant tants anys us havíem venerat, els que de vós i de la vostra música i del vostre seny ordenador en l'ensenyança musical n'havíem testificat l'eficàcia; els que de vós havíem fruit les interpretacions més excel·lents dels grans mestres, els que en tota aquesta vostra vida tan compacta i noble veiem una tan majestuosa i bella unitat, tots nosaltres no us oblidarem mai més, i mentre visquem predicarem als catalans, que us servin com nosaltres la més gran veneració i amor, admirant-vos no solament com un gran músic de la nostra terra, sinó també com un gran educador sentimental del nostre poble.

LLUÍS MILLET

El gran Mestre

El mestre Nicolau ja no és corporalment entre nosaltres. Aquella gran figura, aquell homenàs d'aspecte imponent, aquell cos agegantat dins el qual s'estotjava, com el diamant dins la tèrria ganga, un esperit finíssim matisat dels més nobles dalers i de les més transcendents inquietuds, un cor tan lluminós i tan pur com el mateix diamant, un caràcter íntegre i sense falla, una consciència escrupolosíssima i sempre vigilant, aquell home gran i aquell gran home ja no el veurem més, ja no pertany al món material dels vius.

Sortosament, però, el Mestre Nicolau era, a més de tot allò que hem dit suara, un artista creador, un gran artista creador; i tota la finor i la bellesa del seu esperit, tota la puresa i la llum del seu cor, tota la integritat del seu caràcter i el primmirament de la seva consciència, tot allò que de més depurat, de més enlairat, de més diví s'amagava dins l'embolcall poderós i quelcom tosc de la seva còrpora, tot allò restarà perennalment entre els homes estotjat en la producció artística del mestre Nicolau, irradiant d'ella com d'una deu d'energia inestroncable i indestructible.

Hi ha molts homes, molts artistes creadors, a la mort dels quals és impossible evaluar, ni d'una manera aproximada, la veritable transcendència de l'obra que crearen. Per a fer aquesta evaluació en certs artistes és necessari un allunyament de perspectiva, és imprescindible l'acció depuradora del temps que posarà en evidència tot allò que foren concessions a la moda pasatgera, a l'afany d'obtenir l'aplaudiment immediat forçant la nota excèntrica o afalagant una tendència qualsevol, tot allò que no és fill de la veritable sinceritat, tot allò que no brollà de les regions més pregoneres de la personalitat creadora perquè en l'acte de la creació no intervingué l'emoió pura amb la necessària intensitat. L'obra del Mestre Nicolau, l'obra per ell creada d'ençà del desvetllament de la consciència de la seva personalitat nacional d'artista, no necessita de l'allunyament de perspectiva ni de l'acció depuradora del temps; aquesta obra, ja en el moment mateix de la seva creació, pogué ésser i fou evaluada amb la justa noció de la seva transcendència total i sense cap màcula d'aquelles tares que hem esmentat, tan gran és en ella la sinceritat, tan pura és i tan intensa l'emoió que l'amara de cap a cap, en conjunt i en detall, frase per frase, acord per acord, nota per nota.

La vida artística del mestre Nicolau és pròdiga en grans al·lisonaments, i no és pas un dels més petits el que hom pot treure observant l'evolució experimentada en l'aspecte d'artista creador. L'obra de compositor del mestre Nicolau, iniciada ja de molt jovenet a Barcelona, i continuada a París, on anà a ampliar els estudis aquí realitzats, fou posada de bell antuvi sota el signe de l'universalisme. Així com l'universalisme actual en música és carac-

teritzat per una forta inclinació vers l'extravagància i l'excentricitat personals i una ben ferma abstenció col·lectiva, no tan voluntària, potser, com els seus adeptes pretenen, de tota velleïtat expressiva i més encara emotiva, en el darrer terç del dinovè segle es distingí l'universalisme en qüestió per un lirisme una mica escabellat, barreja curiosa, entre els francesos i els afiliats a llur escola, de Berlioz i Wagner i Gounod. Format en aquest ambient, que era el parisenc, retornà a Barcelona l'any 1886 el mestre Nicolau amb un bagatge d'obres escrites amb un magnífic talent i una tècnica formidable, però una mica impersonals sota el seu correctíssim abillament d'universalisme.

En retornar a la pàtria, el mestre Nicolau deixà un xic de banda les seves activitats de compositor per a lliurar-se plenament a l'apostolat educador, per al qual sentí tota la vida predilecció marcada, empenent amb tot l'esforç, i sense regatejar sacrificis, la intensa obra de propaganda i vulgarització que per mitjà de concerts orquestrals realitzà durant molts anys. Era aleshores que Catalunya anava desvetllant-se cada dia més del son feixuc que l'havia duta arran de la mort. Fou durant aquell període que el mestre Nicolau, sotraguejat pels accents poètics i profètics, diria jo, dels Guimerà, Matheu i Mossèn Cinto, que venien a donar contingut emotiu als seus records d'infantesa i primera joventut, tornats esborradissos per l'estada a l'estranger: arrossegat per l'abrandament patriòtic que, desvetllat per l'Almirall i el seu cenacle, llançava a la lluita política els Prat de la Riba, Verdaguer i Callís, Duran i Ventosa, Puig i Cadafalch, Cambó i tants d'altres, el mestre Nicolau tingué la revelació de la seva veritable vocació de compositor, en recobrar la consciència de la seva veritable nacionalitat.

D'aleshores ençà, i a partir del *Cant elegíac a la memòria del Dr. Robert*, l'esperit creador del mestre Nicolau brillà amb engegadora flamarada per damunt de l'ardent braser de la pàtria que s'anava reforçant; d'aleshores ençà, ell, l'home de formació universalista, l'home que tenia obertes les portes de l'Europa i del món musical, maldà poderosament, acarnissadament per tal de devenir l'obscur cantaire de Catalunya, aquesta pàtria petita, humil, gairebé inconeguda en aquells moments. I aquest sacrifici en ares de la pàtria tiranitzada i escarnida fou fecund com tots els sacrificis sincerament, desinteressadament realitzats, i el mestre Nicolau anà creant aquelles obres mestres insuperables que són *La mort de l'escolà*, *La Mare de Déu*, *El Noi de la Mare*, *Capitant*, *Entre flors*, *Divendres Sant*, *Teresa*, *La mort del soldat*, aquell miracle cicle montserratí en el qual s'encasta com una perla entre maragdes la meravellós *Cançó de la Moreneta*, i d'altres obres que seria llarg d'esmentar, obres totes elles que fan del mestre Nicolau un dels més grans compositors que en aquest temps al món sien, puix que en elles hom troba d'una manera no sobrepasada per ningú l'elevació de concepció, la justesa d'expressió, la sobrietat d'execució, la tècnica dominada fins el més petit detall i, per damunt de tot, la inspiració sempre vibrant, mai defallent. I heus ací com el mestre

Nicolau, en reduir i concentrar d'una manera absolutament exclusiva la seva aspiració a devenir l'obscur cantaire de la seva humil pàtria, ha creat música de valor universal, música que arreu del món on fins ara ha estat executada, ha causat l'admiració fervent dels coneixedors i ha conquerit l'aplaudiment entusiasta del públic. Innegablement és aquesta una lliçó de la més alta transcendència.

Hi ha un fet que ha cridat poderosament l'atenció, i és que tota la producció més forta i personal del mestre Nicolau sigui destinada a les veus humanes, gairebé exclusivament al conjunt choral. Aquest fet resta explicat si hom té en compte que el mestre Nicolau, com els més grans compositors, considerarà les veus humanes l'organisme insuperable per a traduir les seves concepcions musicals, lligades, per altra banda, a les paraules dels nostres més grans poetes. També hi ha una altra circumstància que ens veiem obligats a esmentar, tot pregant que no sigui tinguda com a mancament a la modèstia, i és que el mestre Nicolau trobà en l'ORFEÓ CATALÀ i en el seu mestre Lluís Millet els elements prou ben preparats i prou identificats amb el seu esperit per a poder-los confiar l'expressió del seu pensament; aquestes són les raons que motivaren la gran florida en forma choral de les creacions del mestre Nicolau.

Ara voldríem dir per alligonament dels que ens escolten quelcom sobre l'esforç del mestre Nicolau en el camp de l'ensenyament musical a Barcelona; ara voldríem també parlar d'ell com a home i com a amic; però el temps manca per a tant com hi ha a dir, i acabarem demanant la perennitat de recordança en el cor de cada català per aquell bon mestre Nicolau que acaba de deixar-nos.

FRANCESC PUJOL

Treball radiat pel setmanari "Activitats", el 6 de març de 1933

La vida de l'artista

Relatar la vida artística del mestre Nicolau seria tasca curta i planera si ens atinguéssim als fets simplement i no a llur fortitud i transcendència. Precisament els tres caires que ofereix la personalitat d'Antoni Nicolau, el gran músic que plora Catalunya, en estudiar la seva acció simultània de director d'orquestra, compositor i pedagog, donen matèria llarga d'examen i suggereixen extensos comentaris que repetides vegades s'han exposat en aquestes mateixes pàgines (recordem els bells articles de Lluís Millet [juny 1925, març i setembre 1930, i octubre 1931] i el no menys interessant de Francesc Pujol [juny 1925]). Com sia que molts d'aquests suggeriments són exposats també en el present número per altres plomes més expertes que la nostra, ens atindrem només, després de fer esment dels fets capitals de la vida del Mestre, a la importància que assolí aquest en l'exercici de director d'orquestra, durant el període que inicià el nostre desenvolupament musical, a darreries del segle passat.

Antoni Nicolau nasqué a Barcelona el 8 de juny de 1858. Era el desig dels seus pares que es dediqués a l'estudi de la medicina, però, una vegada començada la carrera, l'afició que sentia per la música el decantà vers aquest art i abandonà la ciència d'Esculapi, aconsellat pel seu mestre mateix, que era el reputat pianista Joan B. Pujol. En un dels concursos de piano que periòdicament celebrava aquest mestre, Nicolau guanyà el primer premi, i poc temps després emprengué els estudis d'harmonia i composició amb Gabriel Balart, qui ocupava aquesta càtedra en el Conservatori del Liceu. El jove i aprofitat deixeble no tardà a mostrar els primers fruits del seu talent de compositor. Una fantasia per a piano sobre motius de l'òpera *Robert el Diable*, la simfonia *Athalia*, composta a l'edat de disset anys, que fou molt aplaudida en executar-se al Liceu el 23 de maig de 1876; un *Nocturn* per a piano, publicat l'any següent; l'escena dramàtica *La Tempestat*, cantada pel famós tenor Tamagno, i diversos fragments de l'òpera *Constanza* (1878), l'audició dels quals tingué efecte al Gran Teatre del Liceu, revelaren els dons gens comuns que posseïa el novell compositor per a excellir en els gèneres més diversos.

En públic concurs convocat per la Diputació de Barcelona guanyà Nicolau una pensió que li va permetre ampliar a l'estranger els estudis musicals. Fixà la seva residència a París, on va permanèixer alguns anys. Allà va escriure el poema simfònic *El triomf de Venus* (1882), l'execució pública del qual merescué del reputat crític i compositor V. Joncières el següent comentari: "És una partitura que revela en el seu autor un vigorós temperament musical... L'autor del *Triomf de Venus* és un dels compositors moderns més dignes de cridar l'atenció del públic: posseeix una delicadesa d'expressió, una propietat en els efectes i un coneixement tan exacte de l'orquestra, que el situen des d'ara en el primer rengle dels joves músics més notables de l'escola moderna." A l'obra aquesta seguien la llegenda bretona *Hénora* i el poema simfònic *Spes*, destinat a la inauguració de l'Exposició de Boston, que per aquells anys tingué lloc.

Consolidada així la reputació del compositor català, el seu retorn a Barcelona va atraure entorn d'ell un estol d'admiradors que l'estimularen per a dur a cap el desenrotllament i depuració del gust musical a casa nostra.

A tal efecte Nicolau, aprofitant les vacances del Liceu durant la Quaresma de l'any 1886, organitzà una tanda de concerts memorable i dirigí personalment l'oda simfònica de Felicià David *El desert*, la celebrada producció de Berlioz *La damnació de Faust* i el seu poema simfònic *El triomf de Venus* que el públic de París havia aplaudit ja abans, com resta consignat més amunt. Malgrat la novetat i l'interès que havia de despertar l'audició d'aquestes obres, els barcelonins no secundaren pas el lloable esforç del mestre Nicolau, i el resultat econòmic, gens d'estranyar en aquella època, fou totalment desastrós.

El públic filharmònic, no obstant, va recordar-se de la gesta ardua d'Antoni Nicolau, i l'actuació d'aquest al front de les nostres orquestres es repetia sovint. Així, en constituir-se aquí la Societat Catalana de Concerts, esperonada per l'èxit dels professors madrilenys a la tardor de 1891, la direcció artística fou encomanada al mestre Nicolau. En les primeres sèries de concerts celebrades per la Catalana (Líric, 1892 i 93, i Principal, 1893), es donaren a conèixer als barcelonins nombroses pàgines de Wagner, principalment l'escena de la consagració de *Parsifal*, els preludis de *Tristany* i dels *Mestres cantaires*, i el *Siegfried-Idill*, junt amb les simfonies i obertures més celebrades de Beethoven, Schumann, Weber i Mendelssohn, sense oblidar els autors catalans.

El gust del nostre públic havia anat evolucionant; els concerts sovintejaren més, i en l'actuació del mestre Nicolau cal assenyalar, ultra els concerts matinals celebrats en els teatres de Novetats i Eldorado, les tandes gloriuses del Líric i del Liceu, dedicada una d'elles (març de 1896) a *L'anell del Nibelung*, amb la cooperació de notables artistes francesos, en la qual s'interpretaren els fragments més importants de la Tetralogia de Wagner, l'audició dels quals preparà admirablement les representacions completes d'aquelles superbes jornades que tan sovint es repeteixen en el Liceu. Les tandes de concerts que en aquest mateix teatre dirigí el mestre Nicolau, els anys 1900 i 1901, són igualment de feliç recordança. En elles col·laborà d'una manera molt activa l'ORFEÓ CATALÀ, i això féu possible la tan somiada audició de la Novena Simfonia de Beethoven (30 de març de 1900); es donà també l'audició primera del *Requiem*, de Berlioz, i es repetí la gran escena de la consagració de *Parsifal*. Afegirem que la simfonia amb chors, de Beethoven, anà precedida el primer any de les vuit simfonies primeres, i l'any següent donà un relleu extraordinari a la tanda celebrada la presència del mestre Ricard Strauss, el qual dirigí els seus millors poemes simfònics i *Cap al vespre*, a setze veus, que cantà l'ORFEÓ CATALÀ. També hem d'esmentar en aquests concerts l'audició de la llegenda bretona *Hénora*, del propi Nicolau, que s'havia ja aplaudit en el mateix teatre l'any 1894.

El fet d'haver confiat el nostre Ajuntament la direcció de l'Escola Municipal de Música al mestre Nicolau, en setembre de 1896, donà ocasió a què es realitzessin, amb elements de la dita Escola, units a la massa coral de l'ORFEÓ CATALÀ i a voltes amb altres entitats, grans festivals al Palau de Belles Arts, on, dirigides pel mateix mestre, s'executaren importants obres per a solistes, chors, orquestra i orgue. En aquests festivals hi estrenà precisament el mestre Nicolau, de la seva composició, l'*Himne alegòric*, per a banda i orgue, de magnífica estructura; el *Cant elegíac* a la memòria del Dr. Robert, on és tractat el tema del nostre himne nacional amb singular mestria, i una pàgina molt delicada, *Jesús als nois*, escrita per a tenor solo i chor d'infants.

En concerts isolats hem de recordar també que sovint fou sol·licitada la col·laboració del mestre Nicolau. La major part dels nostres solistes trobaren en ell un poderós auxiliar per a la direcció dels *Concerts* amb orquestra. Entre altres, recordem els pianistes Albéniz, Vidiella i Malats, que compartiren amb el mestre Nicolau bastants de llurs èxits.

I no solament en les audicions purament simfòniques, sinó també en el teatre ha actuat el mestre Nicolau amb igual sort. Farem esment, només, d'una curta temporada d'òpera francesa que dirigí al Principal, durant la qual es donà la primera representació de *Mireille*, de Gounod (29 d'abril de 1891) i de la part activa que prengué en les representacions primeres de *Tristany* al Liceu, preparant curiosament l'orquestra que havia de dirigir el mestre Colonne.

Volem recordar ara, com ho férem ja anys enrera en una de les pàgines musicals de *La Veu de Catalunya*, en quin alt sentit s'expressà un volgut company nostre que de la tasca meritíssima del mestre Nicolau, en front de l'orquestra, guardà encara el viu record. Deia així:

"Les interpretacions del mestre portaven tota la seva subtil sensibilitat i la profunda comprensió de l'obra; la llei de la varietat dintre la unitat era conservada pel viu sentiment del caràcter que porten les creacions del geni. La noblesa, elevació i intensitat de Beethoven, sobretot en la quinta i novena simfonies; el misticisme apoteòsic de la *Consagració del Graal*, de Wagner, era donat pel mestre Nicolau d'una manera inoblidable pels que ho sentírem, malgrat les moltes interpretacions posteriors que havem copsat de les dites obres. La crítica d'aquella època, en general, no se n'adonà pas, d'aquelles qualitats excelses; fins es mostrava menyspreadora i a voltes poc respectuosa envers l'interpret (hi havia motiu per a creure que obeïen moltes vegades a petites mesquineses personals); però a mesura que ha passat el temps, quantes vegades han enyorat els amadors de bona fe de l'art simfònic aquella interpretació tan noble i viva!"

Així mateix recordarem la resposta que a una lleu objecció nostra sobre l'elecció d'obres per als seus programes, on semblaven postergats els mestres clàssics anteriors a Beethoven, donà el mateix mestre Nicolau. "És ben cert — escriví — que, examinant els programes de les meves sèries de concerts sense conèixer el criteri en què es fonamentaven, pot dir-se que foren postergats aquells mestres, i fins sospitar que això hagués produït qualche desorientació. Com que jo consideraria una greu falta en un director que pretingués fer obra educadora, postergar autors que, com Mozart i Bach, ha d'estimar i venerar, i, per consegüent, fer venerar i estimar, vull exposar els motius perquè aquells autors no figuraven, o figuraven poc, en els meus programes, demostrant així que no hi hagué postergació, sinó una abstenció justificada.

"És més fàcil per a una orquestra tocar Wagner que Beethoven; i més fàcil tocar Beethoven que Mozart. La intensitat de sentiment que contenen les obres de Wagner i de Beethoven fa que una interpretació justament expressiva cobreixi tanta imperfecció tècnica de l'execució. No és possible expressar la serenitat i puresa de Mozart sense una gran estabilitat rítmica i una unitat d'escola que les orquestres del meu temps no tenien. Si jo hagués intentat llavors divulgar Mozart i els clàssics anteriors a Beethoven, hauria fet obra ineficaç; l'execució obtinguda no hauria esvaït el concepte d'enuig que encara era sinònim de clàssic per a la majoria del públic, poc preparat per a capir la musicalitat en les

formes clàssiques pures. Degut a la llarga i depriment influència del decadentisme italià, el nostre públic n'estava ben lluny dels clàssics purs; estic convençut que abans d'estar sadollat de Beethoven, d'una execució fins perfecta de les simfonies de Mozart sols n'hauria apreciat l'acrobatisme. En la segona sèrie de la Societat Catalana de Concerts (Quaresma de 1893), una excellent interpretació del "largo" del quintet de Mozart per a clarinet i instruments d'arc no li despertà el desig de sentir-ne altres obres.

"Era tan lluny del meu esperit el postergar aquells autors; tan necessari considerava el coneixement dels clàssics, que l'any 1896, en fer-me càrrec de la direcció de l'Escola municipal de Música, tot seguit vaig incloure en els programes d'estudi Bach en tots els graus del piano i en el superior de violí i violoncel, i fragments de sonatines clàssiques en l'elemental de piano.

"L'orientació de les meves sèries de concerts no és gens dubtosa; segueix el procediment pedagògic comú: anar del present establert i acceptat vers la tradició. La meua primera sèrie fou tota ella composta de música moderna o considerada com a tal. La segona, a base de l'escena de la Consagració del *Parsifal*, orientà cap a Wagner, del qual vaig anar donant, en sèries següents, tots els fragments orquestrals, fins arribar a la de l'any 1896, en la qual quatre concerts foren totalment omplerts per fragments de la Tetralogia, executats amb les veus corresponents. Després d'haver fet sentir les simfonies de Beethoven repetides vegades i en diverses sèries, les vaig donar integralment, amb la cooperació de l'ORFEÓ CATALÀ, en la sèrie de Quaresma de 1900. I, finalment, en 1903, es constituí, sota la meua direcció, la societat "Orquestral Catalana", formada pels principals professors d'instruments d'arc i llurs deixebles més distingits. Veient resoltes, amb la base de constitució d'aquella societat, les dificultats de caràcter tècnic que fins llavors m'havien privat d'emprendre l'estudi dels clàssics anteriors a Beethoven, i sentint el públic més preparat, em proposava fer el fonament del seu repertori amb obres d'aquests mestres. Existeixen encara el material d'orquestra d'una simfonia de Mozart i partitures de Bach, adquirits per aquella Societat, que no han servit. El meu estat de salut m'obligà a deixar aquests treballs.

"I no veig que aquest procediment hagi produït cap desorientació: immediatament després de mi, el nostre públic ha acceptat i admirat sense el més petit esforç les obres dels clàssics anteriors a Beethoven, fins les més complexes de Bach. A aquest resultat crec que hi han contribuït molt els romàntics i Beethoven. Els romàntics, definint llur sentiment, més a prop nostre, i, de consegüent, més en comunió amb el modern sentit; i Beethoven, nexa, pont entre el romanticisme i el classicisme, han format en el nostre públic un sentit musical que li permet copsar la bellesa, tant en les velles formes clàssiques, com en les modernes romàntiques; fins en els vagits de les futures."

Tornant a l'època dels primers èxits de Nicolau en qualitat de compositor, direm que l'any 1887 estrenà a Madrid l'òpera espanyola *Un rapto*, que, no obstant els grans elogis que la crítica va dedicar-li, els empresaris actuals tenen oblidada. El mateix podem dir de *Corazón de fuego*, estrenada al Tívoli de Barcelona, en 1895, i de la qual producció s'ha conservat feliçment en els nostres concerts la molt característica *Dansa anakota*.

Mereix consignar-se que en estrenar-se a Madrid *Un raptó*, D. Luis Arnedo pogué formular el següent judici: "La transcendència de *Un raptó* està en que muerta la zarzuela por no tener derrotero, por caducidad del género por falta absoluta de ideales, la aparición del maestro Nicolau en la escena lírico-dramática, con obras de tan vigoroso aliento, como la partitura de *Un raptó*, supone la esperanza comenzada a realizar de la regeneración del arte nacional." El mateix crític compendia la personalitat del nostre músic, dient: "Antonio Nicolau es aún muy joven, de elevada estatura y fornido cuerpo, que contrasta con lo dulce de su mirada y el candor de su carácter; es el alma de un niño en el cuerpo de un coloso. Como artista, el que tales muestras da de su privilegiado talento, de su poderoso genio, es un titán destinado a escalar el cielo acumulando montañas."

Vers l'any 1890, el mestre Nicolau, instal·lat definitivament a Barcelona, va encarregar-se dels cursos de piano que havia establert ací el professor Llorenç Bau, un altre dels deixebles predilectes de Joan Bta. Pujol, fins que l'any 1896, com resta ja consignat, fou elegit Antoni Nicolau Director de l'Escola Municipal de Música d'aquesta ciutat. Hem d'afegir que durant l'època aquella tingué també al seu càrrec la càtedra d'harmonia i composició del Conservatori del Liceu.

Complerta la missió que hem volgut imposar-nos de ressenyar particularment l'obra del mestre Nicolau, sota l'aspecte d'organitzador i director d'orquestra en els nostres concerts, recordem només les dates de l'estrena successiva de les obres corals que va escriure el Mestre expressament per a l'ORFEO CATALÀ, les quals presten a la glòria de l'insigne músic, suara traspasat, les més pures i fúlgides resplendors. Ja és sabut de quina manera tan justa es compenetraren en llur sentiment i en llur idealitat la producció coral del mestre Nicolau i l'obra artística de l'ORFEO CATALÀ, com si una d'elles no pogués existir sense l'altra. A l'ORFEO CATALÀ (i en esmentar el nom de l'estimada entitat barcelonina ja hi va comprès el del seu fundador i director En Lluís Millet) li ha escaigut l'honor, doncs, de revelar al públic, no solament de casa sinó de fora també, les obres cabdals del Mestre, que no ha cessat mai de repetir en els seus concerts.

La primera composició que estrenà fou l'*Himne del Poeta*, cantat per primera vegada a Ciutat de Mallorca (22 de maig de 1899) i pocs mesos després a Barcelona en el mateix concert on fou estrenada *La mort de l'escolà* (Teatre Líric, primer de gener de 1900), tan popularitzada arreu. Ja és sabut l'excel·lent acolliment que assolí així mateix a París, on va dir-se per un reputat crític que era *La mort de l'escolà* un dels més corprenedors quadros musicals que existeixen.

L'estrena de *La Mare de Déu* en el teatre de Novetats (28 de juliol de 1901) donà ocasió a una lletra del mestre Nicolau dirigida a En Millet, on s'exposa la gènesi d'aquesta obra emocionant per la seva tendresa. Deia així:

Estimat Millet:

Heu vist en La Mare de Déu altra cosa que la presentació d'una cançó popular, i em demaneu que jo mateix faci quatre ratlles per a il·lustració del públic.

Heu's-les ací:

Fa alguns anys, durant un període en què jo meditava molt seriosament sobre la creació d'un art verament català (català, no perquè les paraules ni els autors ho fossin, sinó d'un fons essencialment nostre), un vespre vaig sentir recitar al mateix Gual la seva poesia La Mare de Déu. Aquesta poesia, despertant en mi

dolços records, em suggerí la idea de pendre també la cançó popular, no com a tema per a desenrotllar-lo tal com generalment ho entenem els músics, sinó com a "homo", com a embrió, diguem-ho així, d'una melodia que, tot conservant el sabor popular i català, s'anés desenrotllant sobre un fons harmònic inspirat en aquells "Oh!... oh!" amb què la mare, tot bressant, interromp el ritme de la cançó i embolcalla son fill amb una alenada d'amor; poetitzant encara més aquests fons amb els accents tendres de l'infant que somia ço que la seva mare li canta; i, per fi, després dels versos: "Tot això que us conto, tot això és amor", fer sentir la cançó popular amb tota sa puresa, harmonitzant-la de manera que ens doni, tot el possible, el sentiment d'aquella poesia que sols la música pot expressar: la poesia de l'infinit.

Això, amic Lluís, és el que em vaig proposar, comptant sempre amb la vostra cooperació, puix sols un es pot permetre semblants refinaments quan té un mestre del vostre temperament per a trametre'ls.

Ho aconseguirem?

Així sia.

Sempre vostre,

A. NICOLAU."

L'any següent la inspiració del Mestre va expansionar-se en quatre composicions corals, una d'elles el magnífic *Divendres Sant*, de tothom ben admirat. La seva estrena tingué efecte igualment a Novetats (13 de juliol de 1902), i la paraula del Mestre s'hi afegí aquí de bell nou en la sentida lletra que copiem, endreçada així mateix al mestre Millet:

Fa un any, quan l'estrena de La Mare de Déu, em demanàreu quatre ratlles per a il·lustrar els vostres programes. Ara que es tracta d'una obra un xic complexa, sóc jo, qui us prego de trametre al públic els meus propòsits en escriure el Divendres Sant.

Una de les notes més característiques de Catalunya és la diada que comença al migdia del Dijous Sant i fineix al migdia també del següent divendres; diada mística en què tot s'atura per a somiar; la vida material calla perquè l'esperit percebi millor l'eco de les coses eternes. L'església obre les seves portes de bat a bat, i els seus cants severos i sa flaire d'encens i el seu baf de cera envaeixen el carrer; els perfums de romaní i de farigola i el ressò dels cants populars penetren a l'església; tot es fon, formant una boira intensa que penetra en el més íntim nostre; hi desperta tristors passades i alegries que no tornaran; embauma ferides encara obertes i enlaira la nostra ànima atribolada fins a esperar en el de més enllà; esperança prenyada de llàgrimes, formosament cantada pel nostre insuperable poeta Verdaguer en aquells cinc versos de Flors de Mira-Cruz.

Aquestes impressions són les que he intentat traduir en mon *Divendres Sant*. No he pres com a temes, ni el cant popular de la Passió, ni el cant pla en tota sa austeritat, a fi de no objectivar massa el quadret musical. He preferit que els dos temes, litúrgic i popular, bo i tenint el caràcter corresponent, fossin originals. Així, quan al final es fonen formant un tema únic, cap record material pot atenuar el subjectivisme poètic que m'he proposat expressar.

Em sembla que la divisió de la massa coral en quatre chors, el primer (sopranos i contralts) simbolitzant la poesia del nostre poble, i el segon (solistes),

tercer i quart (representant l'element religiós), ha de resultar en pro de la claredat que tota obra d'art, per complexa que sigui, deu haver de tenir.

A. NICOLAU."

En el mateix concert en què fou estrenat el *Divendres Sant* va repetir-se *Entre flors*, inspirada composició per a chor d'homes que per primera vegada s'havia cantat el dia 9 de març. Les altres dues composicions estrenades el propi any són les ja esmentades *Cant elegíac a la memòria del Dr. Robert* (16 de novembre) i *Jesús als nois* (21 de desembre).

La poesia verdagueriana seguia inspirant el mestre i és en el transcurs de l'any 1903 que van estrenar-se *El noi de la mare* (Novetats, 5 de febrer) i *Teresa* (Gran Teatre Onofri, 22 de desembre).

Un any més tard (18 de desembre de 1904), s'estrenà el magnífic poema *Captant*, en el teatre de Novetats. Com digué el mestre Millet, "la tendresa que respira tota la composició és d'una amorositat tota evangèlica. El mestre no ha fet res amb tant d'amor, amb estat tan vibrant".

En el Palau de la Música Catalana, on els èxits del mestre Nicolau repercutiren a cada concert coral, hi fou estrenat el 8 de gener de 1910 el vigorós chor d'homes, ple de caràcter, *La mort del soldat*, sobre lletra d'En Guimerà. De la mateixa època gairebé són encara les dues cançons populars per a una veu i piano, deliciosament glossades, *La Dama d'Aragó* i *El mariner*, tan aplaudides i celebrades en els concerts de l'ORFEO.

Un intermèdi malauradament massa llarg s'estableix des de la producció d'aquestes obres últimes fins a la creació de la *Salve Regina*, l'any 1925, magnífica peça coral amb orgue que inicià el bellíssim cicle monsterratí que l'ORFEO CATALÀ vingué estrenant successivament el 6 de desembre de 1925 (*Salve Regina* i *Cançó dels escolans*), el 5 de juny de 1926 (*Cançó de la Moreneta*) i el 9 de març de 1930 (*Cançó del pelegrí*, *Cançó dels llauradors* i *Cançó de la rosa*). Hem de consignar també que en el darrer concert esmentat, consagrat totalment al mestre Nicolau, fou estrenada igualment la delicada melodia, de sobirana inspiració, *Fulcite me floribus*, cantada per la senyora Fornells, i així mateix fou fruita una pàgina gairebé oblidada del Mestre, *Cançó de Maria*, que interpretaren les noies amb l'orgue.

I les lluminoses inspiracions del Mestre deixaren ja de resplendir amb noves facetes. L'audició repetida de les mestriüles composicions que hem esmentat podia només consolar-nos d'aquell mutisme.

Jubilat en el càrrec de Director de la nostra Escola Municipal de Música el mes de juny de 1930, el mestre Nicolau per l'estat sumament delicat de la seva salut, vivia reclòs totalment a casa seva, on fidels deixebles seus el visitaven encara portant-li el consol d'amistoses converses i d'amables i confortadors records.

La seva mort inesperada, el 26 de febrer passat, causà profunda pena i hom pogué constatar en la manifestació de dol promoguda pel seu enterrament l'admiració gran que tot Catalunya professava a l'autor de *Captant*.

L'esperit del Mestre, no obstant, viurà gloriosament en els seus admirables poemes corals que, a la vegada, seran per a les generacions vinents models de la tècnica més depurada, aureolats ensems de sobirana inspiració.

JOAN SALVAT

El cicle Montserratí del Mestre Nicolau

El petit conjunt d'obres musicals que es refereixen a la muntanya santa dels catalans, batejat amb el títol que encapçala aquestes línies, representa, podríem dir, en la producció del mestre suara traspassat, la portada i el coronament de les seves obres corals, és a dir, d'aquelles en què ell, ja en plena maduresa, ha portat més amunt el seu art, i que li han donat més nom.

La mort de l'escolà, la més popular de totes, fou la primera composició que el mestre escriví expressament per a l'ORFEÓ CATALÀ. Als primers anys d'actuació de la famosa entitat, ja finant el passat segle, Nicolau simpatitzava en gran manera amb la jove institució, i en aquell poemeta de mossèn Cinto ple d'ingenuïtat, que descriu la tendra escena montserratina, tot despertant-li impressions musicals del nostre santuari, trobà el tema i la inspiració de la obra feta per als cantaires d'En Millet, la qual obrí la sèrie de magnífics poemes corals d'igual destinació, que tant han enriquit i acreditat la nostra música. El quadret del nostre excels poeta, suggerit al seu autor per una familiar conversa amb els Pares d'aquest monestir, fou l'introducció d'En Nicolau a l'esperit i al sentiment de la poesia de Verdàguer, i amb ella, al sentit pairal que informarà en endavant les seves obres. En elles el compositor trobarà i desplegarà en tota la seva força i plenitud la pròpia personalitat, mercès a aquells elements i a la virtut fecunda i renovadora de la cançó popular catalana.

"Amb aquest poema, ens diu Millet, mestre Nicolau ha quedat encisat per sempre més per l'amor a aquesta santa i misteriosa muntanya; i en aquest amor, — afegeix, — ha trobat la seva mel, la seva expressió més cordial i delitosa... En l'amor al Montserrat i en el seu simbolisme de Pàtria i pietat hi trobà l'encant de la seva modalitat expressiva, aquesta modalitat patètica i amorosa i forta a la vegada, que tan bellament caracteritza la seva obra."

Després del poema musical montserratí, Nicolau anà ofrenant a l'ORFEÓ aquelles altres composicions que justament amb ell foren de seguida ço que de més preat té el repertori modern de la coral barcelonina, i que en bona part s'han vist més constantment inscrites en els seus programes: *La Mare de Déu*, *Divendres Sant*, *Entre flors*, *Captant*, etc. En alguna d'aquestes obres la inspiració, la força expressiva, tot l'art d'En Nicolau s'ha enlairat, sens dubte, més amunt encara; cap d'elles, però, no ha pogut arrabassar a la composició montserratina el ceptre de la popularitat. Perquè *La mort de l'escolà* és una cosa ja del domini del nostre poble, que ha tingut i tot ressò en altres branques de l'art i en el folklore, i la seva acceptació no sols ha estat extraordinària entre nosaltres, sinó que ha traspassat les fronteres i les mars, i ha estat adoptada àdhuc per societats corals de fora de casa.

La primera peça del cicle montserratí havia de romandre molt de temps tota sola. No fou sinó cap als darrers anys de la vida del compositor que li nasqueren les seves germanes, o, per dir-ho millor, les seves filles: La *Salve Regina* i les cançons montserratines. Explicarem com la cosa s'esdevingué.

A les darreries del segle passat, essent mestre de l'Escolania del Monestir el P. Guzmán, s'inicià el costum d'anar augmentant el repertori de la famosa "Salve Montserratina" — ço és, dels versets confiats als nois, que són a música figurada i variable — invitant compositors de fora del monestir, quan l'avinentesa es presentava, a aportar-hi el seu art. Es comprendrà això si hom considera que, havent pres el cant vespertí de la "Salve" que cada dia té lloc en el santuari, una modalitat pròpia i quasi exclusiva, tant pel que fa a la forma alternada amb la melodia gregoriana, com a la disposició i tessitura de les veus, i, per altra banda, comportar la seva repetició quotidiana certa necessitat de variar, sobretot no havent-hi cap composició ja consagrada, el repertori d'aquest cant haurà d'ésser tot ell d'obres escrites expressament, car no serà possible heure-les en les misses o salms, que es canten aquí, si fa o no fa, com a tot arreu. Ni es podia comptar gaire amb els mestres montserratins d'èpoques passades, per ésser recent la susdita modalitat d'aquest cant.

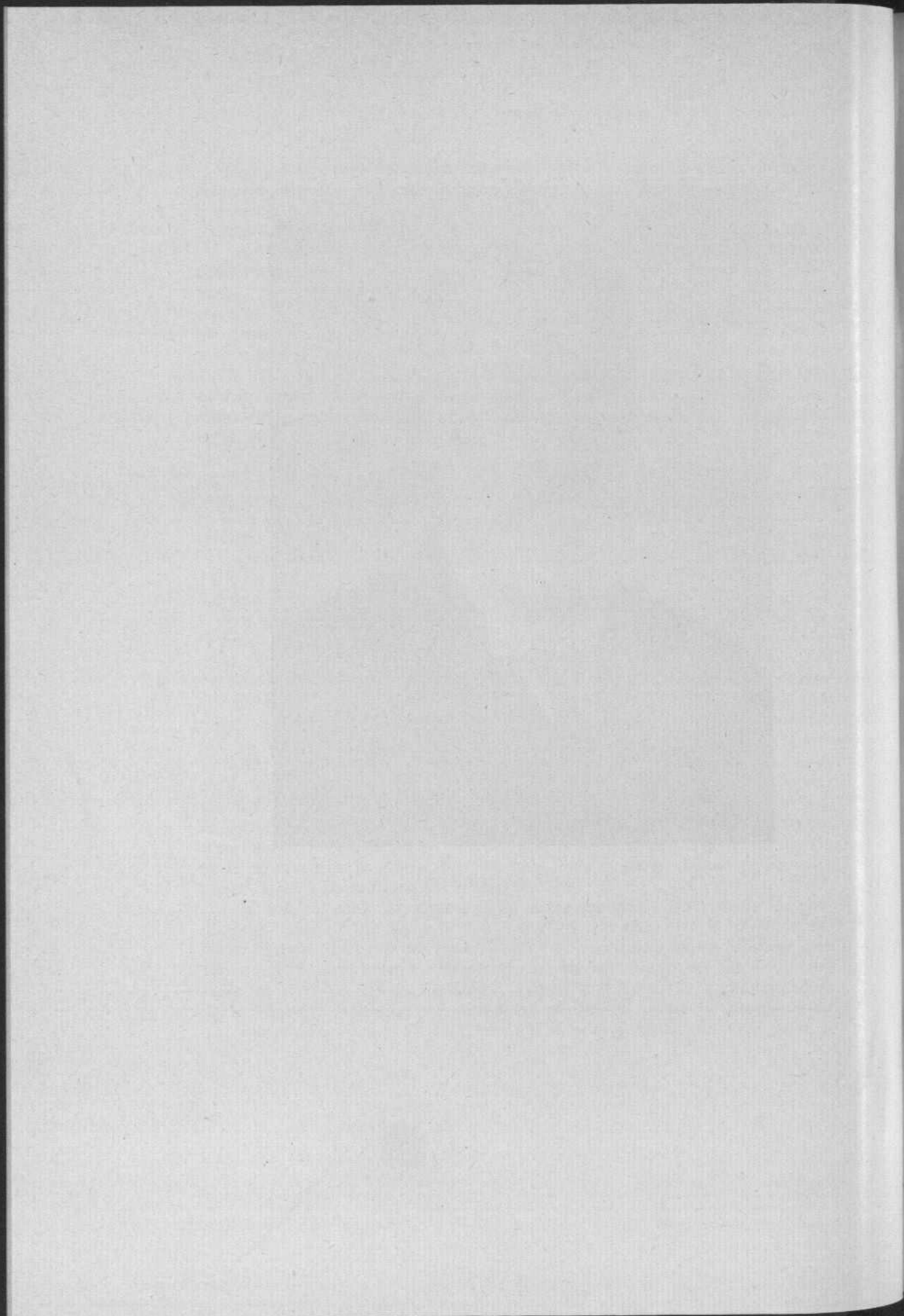
Quan, doncs, En Nicolau hagué compost *La mort de l'escolà*, i la seva obra choral esdevingué famosa, li fou demanat també el seu concurs per a l'esmentat repertori, esperant d'ell una notable composició. No es negà el mestre rodonament a ço que hom li demanava, però posà per condició que la melodia gregoriana es cantés en la seva primitiva puresa i en el seu ritme propi. En el Monestir s'havia ja implantat la reforma gregoriana; hom havia respectat, noresmenys, el cant vespertí de la "Salve" amb aquelles notes allargassades uniformement, fins a desaparèixer tot ritme: estil que els primitius restauradors de Montserrat havien introduït, mesurant la solemnitat que volien donar a l'acte amb la llargada de les notes. La "Salve Montserratina" era una cosa famosa i cara al poble i, per tant, intangible. Amb els seus defectes i tot, causava als visitants una impressió singular i fonda, que fins feia dubtar, si més no, algú músic conscient; i el mateix Nicolau, en prendre'n el tema o motiu inicial de *La mort de l'escolà*, bé devia fer-ho sota l'influx d'aquella suggestió. I és que de vegades, en aquest lloc beneït de la natura i de la gràcia, fins les coses més vulgars i àdhuc defectuoses pugen de to i no semblen elles mateixes.

El mestre, però, tan amant de la forma acabada i perfecta de les produccions musicals, no s'avenia a treballar en una obra que li havia de resultar fragmentària i sense possible unió amb l'element donat. Passats que foren alguns anys, quan les circumstàncies havien canviat un xic, i els obstacles no eren tan difícils de vèncer, vingué la reforma, la gregorianització de la "Salve". Aleshores fou novament pregat el mestre de donar-nos-en una composició seva, i ell, fent honor a la seva paraula, no tardà gaire a

ANTONI NICOLAU

(1858 - 1933)

dotar el repertori del Monestir amb aquest petit joiell que és la seva "Salve Montserratina". La compongué valent-se de motius de la seva tan celebrada obra anterior de tema montserratí. Amb ells teixí uns curts, però perfectes versets per als escolans, dividits en quatre veus soles, que amb notable sentit d'unitat s'enllacen amb la melodia gregoriana, la qual, cantada des de l'altre extrem del temple per la comunitat de monjos, alterna amb el cant dels nois. A aquesta melodia, que va sempre sostinguda per l'orgue, volgué fer-li ell mateix un acompanyament propi, que acabés de fusionar-la amb la nova música mitjançant uns escaients acords que enllacen i solden, per dir-ho així, uns versos amb altres. Potser algú que ^{altre} dels acords emprats no s'adiu ben bé amb el caràcter gregorià de la melodia, però això no treu a l'obra res del seu valor.

A Montserrat, acabada la "Salve", no s'és acabat el cant, sinó que sempre va seguida d'un altre dirigit a la Verge Bruna, regularment en llengua vulgar, ja sia el *Virolai*, els Goigs o altra cosa per l'estil. Això, sens dubte, menà l'esperit d'En Nicolau a satisfer una nova indicació que hom li féu, anant a cercar de nou en el llibre de poemes montserratins de Verdguer tema per posar en música. Allí trobà un enfilall de *cançons*, poemets inspirats a mossèn Cinto pel record dels diversos éssers, persones i coses, vistos en la muntanya santa, del qual brollen uns sentiments exquisits que el poeta va posant a voltes en boca dels personatges que l'habiten, o dels qui s'hi apropen o l'enyoren. Entre elles hi ha la cançó que diuen els escolans, els mateixos que canten la "Salve" i els Goigs, i fou la que primerament musicà el mestre; però darrera d'ella en vingueren altres quatre, car, havent-ne compost també alguna per l'ORFEÓ CATALÀ, i havent aquesta entitat incorporat al seu repertori les noves produccions montserratines, agrupant-les en els seus programes amb *La mort de l'escolà* sota el nom de *cicle montserratí*, l'autor trobà que aquest cicle era incomplet, car volia que en ell estiguessin representats d'alguna manera tots aquells éssers de la natura o de l'art suara esmentats, que poblen i donen vida a la muntanya de la Verge Bruna, i així nasqueren les restants composicions que clogueren el cicle.

Cap de les noves composicions montserratines d'En Nicolau, eixides de *La mort de l'escolà*, no assoleix la durada i amplitud d'aquesta; totes elles, noresmenys, són bellíssimes i dignes del seu autor, reflectint clarament les seves característiques: aquell estil tan depurat, aquella tècnica tan ferma i robusta, sempre al servei de l'expressió, no mai tocada de la pruija indeguda de novetat i originalitat, objectiu tan corrent dels compositors d'avui; aquella melodia tan nostra i tan natural, que diríeu que l'autor l'ha trobada ja feta; qualitats que no és estrany que li conquereixin el públic, ja a les primeres audicions, ensems que l'eduquen, car les obres que informen són or de bona llei.

La *Cançó dels escolans* fou la primera composició, com havem dit, després de la "Salve". Semblantment com en aquesta, han estat emprats motius

del primer poema montserratí, que prenen en aquesta obreta un aire entre tendre i joganer, molt escaient als infants patges de la Verge.

Ve després la *Cançó de la Moreneta*, concebuda per a ésser cantada per noies, les noies de l'Orfeó. D'aquí la seva gràcia tota femenina. Comença la primera estrofa amb melodia de tema lliure, i presa tota ella pel compositor com a tornada. De seguida es fa sentir el tema de la "Salve". Però aquí, a diferència de totes les altres composicions del cicle, l'autor va seguint un bon tros més endins la línia melòdica de l'antífona mariana, la qual, deixant el ritme lliure gregorià i prenent els valors proporcionals de la música figurada, aplicats amb molt de gust i encert, es transforma en una deliciosa dicció musical dels versos verdaguerians.

Els ecos de *La mort de l'escolà* tornen a ressonar en la *Cançó del pelegrí*, chor d'homes, a quatre veus; però, canviats l'aire i la modalitat, els motius musicals han pres una altra fesomia, adaptant-se al diferent caràcter d'aquesta nova peça, que respon a l'estat d'esperit del vianant que de retorn a casa seva, recompta amb emoció les meravelles vistes i les impressions rebudes en la santa muntanya i Monestir, esplaïant la devoció del seu cor envers la que n'és la Regina.

Les altres dues cançons restants, la dels *Segadors* o *Llauradors* i la de *la Rosa*, són unes senzilles melodies a l'uníson, amb acompanyament d'orgue, que ara canten homes sols, ara ells mateixos en alternança o juntament amb les veus blanques. Entremig de les notes inicials de la "Salve Regina", tema que circula obstinadament per tot el cicle montserratí, i que en aquestes dues composicions fa sentir l'orgue a guisa d'introducció a cada estrofa, com també d'acabament final, corren les notes de la melodia, senzilles, com hem dit, però d'una senzillesa saturada d'intima expressió, especialment en la darrera d'aquestes dues composicions, de molt curta durada, "quatre notes humils, com diu mestre Millet, però que són com gotes d'una essència penetrant i encisadora".

Amb raó han estat aplegades aquestes composicions de què hem parlat, presidides per *La mort de l'escolà*, en un conjunt, considerat com una unitat, amb el nom de cicle montserratí, car verament aquesta unitat hi és, no tan sols per donar-se un subjecte comú a totes elles, sinó també pels temes musicals que, com *leit-motiven* de valor simbòlic, les relacionen unes amb altres.

Amb raó també mestre Nicolau ha estat associat per aquestes composicions a Verdaguer en el títol de cantor de Montserrat, ja que si el Poeta ha cantat sobiranament en els seus poemes les excel·lències i les bel·leses de la muntanya sagrada dels catalans, amb no menor altesa d'art, bé que amb menor proporció de volum, ha estat l'autor de *La mort de l'escolà* el bard genial que les ha traduïdes musicalment.

ANSELM FERRER, O. S. B.

Nicolau, home exemplar

"N'hi ha molts a Catalunya que ja n'han tornat d'aquells observatoris de la retòrica pura. Jo mateix, quan era jove, vaig apuntar el telescopi cap a tots els punts i, al capdavant, roda el món i torna al Born."

ANTONI NICOLAU

Parlant de l'obra d'Anselm Clavé, recordà un dia el mestre Nicolau (Festa de la Música Catalana de l'any 1908), que cal dividir la dita obra en dues èpoques. La primera és aquella (com tothom sap) durant la qual el ben popular artista català "feia art (són els propis mots de l'autor de *Captant*) que ara en dirien europeu, escrivia el seus versos en castellà i la seva música apareixia orientada cap a Itàlia i França". D'aquella època — diu el mestre Nicolau — "no en queda res".

Constitueixen la segona època de Clavé, les obres ja netament catalanes. Ara bé: les creacions de Clavé, ja catalanes — digué el mestre Nicolau — "encara viuen".

* * *

En recordar, en subratllar el fet que acabem d'esmentar, la visió de l'autor d'*Entre flors* era justa. I avui, en efecte, moltes de les obres catalanes d'Anselm Clavé (*Les flors de maig*, *Els pescadors*, *Els xiquets de Valls*) són encara populars. ¿Qui es recorda, en canvi, de *La fiesta de la aldea*, de *Horas de solaz*, de *Las galas del amor*, de *Las brisas de la noche* o d'*El templo de Terpsicore*?

* * *

Doncs bé: Talment com Clavé, l'autor de *Jesús als nois* triomfà, sobretot... en tornar al Born (com ell digué) i en escriure art ben català. La seva obra, en tal cas, aparegué clara, lluminosa... i tothom l'entengué.

Fóra curiós d'oïr ara *El triomf de Venus* (poema simfònic que s'executà a París l'any 1882 i a Barcelona — Concerts del Gran Teatre del Liceu — l'any 1886) i *Henora* (llegenda simfònica per a orquestra, soli i chor), etc. Fóra també interessant de veure actualment representades les obres teatrals del mestre Nicolau: *Un rapto* (que s'estrenà a Madrid) i *Corazón de fuego* (que s'estrenà a Barcelona l'any 1895). Tots recordem, d'altra banda, la *Dansa anakota*, de la darrera producció esmentada (Dansa que ha estat executada més d'un cop, en les nostres sales de concert) i ningú no ha oblidat, certament, la seva saborosa orquestració. Si, fóra curiós de sentir les obres esmentades. Però és ja un fet que cap d'elles no aconseguí

trobar el camí dels cors, no aconseguí triomfar, no esdevingué popular (emprant el mot en el seu més alt i noble sentit), com han triomfat, després, insistentment, com trobaren el camí dels cors, *La mort de l'escolà*, *La Mare de Déu*, *Divendres Sant*, *El Noi de la Mare*, *Captant*, etc.

Ah! sí; allò que Nicolau digué d'Anselm Clavé, pot aplicar-se, ara, a les seves obres. Clavé i Nicolau triomfaren, en efecte, semblantment, en adreçar-se als seus, en servir-se del llenguatge dels seus, en expressar, en cantar, en plasmar allò que els voltava i que constituïa, innegablement, llur món, llur vida, llur ambient.

I en seguir la petja de Clavé, Nicolau esdevingué (talment com l'autor de *De bon matí*), naturalment exemplar.

* * *

Però, ultra una prova de la seva ben ferma catalanitat, el mestre Nicolau ens llegà encara, amb els seus *Poemes*, altres caires també exemplars. Recordem-los: l'autor de l'*Himne del poeta* no fou mai un assagista. No fou tampoc un home inquiet. I no improvisà mai. I no acaricià cabòries. Ni practicà exploracions inútils. Ni pretengué innovar. S'accontentà seguint la petja dels grans mestres. I la seva obra, ultra ésser filla del terrer, de l'ambient on nasqué i on patí el plorat mestre, ultra ésser, doncs, clarament *nacional*, fou, a més, sempre conscient, sempre pensada... I enmig dels assaigs, dels neguits, de les provatures que ens volten, els *Poemes* de Nicolau apareixen, en veritat, triomfalment serens i fermament reeixits, *terminats*. Nicolau practicà, sí, l'art per damunt de tot seriós, l'art que no mor mai. Els *Poemes* de Nicolau són produccions absolutament completes, perfectes, perquè en elles l'harmonia entre el fons i la forma és sempre assolida. I talment com les obres netament i innegablement mestres dels grans artistes, fan l'efecte de quelcom ja normal, ja natural. D'aquí l'admiració que desperten... i l'emoció que susciten. Amb els seus *Poemes*, Nicolau dóna, doncs, un bell exemple de serietat. I semblantment al que passa amb els espectacles de la Natura (sempre els mateixos, sempre obeint a un idèntic ritme, sempre emprant idèntics elements), els susdits *Poemes* són sempre igualment bells. Més direm, encara: els *Poemes* d'Antoni Nicolau són, no ja bells i perfectes, sinó naturalment bells i naturalment perfectes.

Nicolau ensenyà, en fi, als compositors nostres, com pot tractar-se i com ha d'ésser tractada la cançó. Nicolau, en efecte, s'apodera de la nostra cançó i se'n serveix com a cosa seva. I mireu el que esdevé, en les seves mans, traçudes i amoroses, la dita cançó! Car Nicolau (ja ni caldria dir-ho), fou quelcom més que un harmonitzador. I no repeteix pas, tossudament (i amb comoditat!) allò creat. Ho pasta, al contrari i ho crea de bell nou. I la cançó, en les seves mans, no és, doncs, mai (fixeu-vos-hi, joves músics) un pretext per a estalviar-se la invenció. No. Nicolau té, posseeix i practica, precisament,

el do preciós (quasi diví) de la invenció. I té, posseeix, oi més, el do de la visió del tot, del conjunt. Considerades en llur conjunt, ¿voleu, per exemple, obres més belles que el *Divendres Sant*, *Captant*, *El Noi de la Mare*, *La Mare de Déu* o *La mort de l'escolà*? Heus ací produccions ben palesament mestrives. I tot és bo en les produccions de les quals parlem: els elements amb les quals han estat bastides, la intenció de l'autor, la polifonia que els dóna vida, la forma, en fi, adoptada, creada per l'autor. Ah! sí; obres com les que ens ocupen honoren un poble i una raça. I d'un home humil, modest (humil i modest com el mestre Nicolau), en fan un home immortal, un home exemplar.

F. LLIURAT

El seny ordenador del mestre Nicolau

Quasi s'accepta com a dogma que l'artista deu ésser desordenat, arbitrari en els seus fets, de criteri inadaptat, incapaç d'ocupar-se de les petites coses, de descendir als petits detalls, sense estabilitat en els seus judicis i apreciacions. Un artista, en la ja esdevinguda clàssica concepció, sembla que mira sempre als núvols tot caminant, sense advertir els obstacles que sobresurten arran de terra (en els quals tot sovint ensopega), i que la seva missió és tancar-se en si mateix, atent, només, a plasmar en una tela, en el paper pautat o en altra qualsevulla forma les idees que brollen del seu cervell neguitós. No és gairebé aquesta la visió que tenim del mot *artista*?

En el mestre Nicolau aquesta visió se'ns esfuma i destria en diversos caires que ens mostren la riquesa de matisos de la seva personalitat única. Dic única, perquè aquella barreja, aquell compendi d'imaginació i de seny, de caràcter i de bondat, d'inspiració i de càlcul, d'autoritat i d'amor, no els trobo agermanats en cap altre. I és que mestre Nicolau era un esperit modelat en les lluites i topades de la vida, era una ànima amarada de tendresa i de justícia i d'aquesta manera, ben arrelat, xuclant i nodrint-se de la saba de la nostra terra, aixecava al cel la seva venerable testa com un arbre sagrat on tots els vents i tots els ocells tinguessin llur estatge.

Era ben bé un alterós arbre el plorat mestre, oferint la dolçor dels fruits i la pau de l'ombra a tothom que s'hi acostava cobejós del seu consell rector.

Ell ofrenà a l'Escola de Música totes les modalitats del seu seny ordenador i metòdic. D'aquella desgavellada escola de la qual en 1896 prengué la direcció, n'ha fet aquesta escola actual, respectada i considerada potser més

pels de fora que pels de casa. El seu esperit ponderat, comprensiu, ferm i rectilini en allò que considerava just i necessari per al millorament de l'ensenyança musical, va fer el miracle de bastir i afermar, lluitant sempre contra les enveges, rancúnies i àdhuc contra les passions polítiques, aquesta institució que tan honora Catalunya. No podrem oblidar mai, els que al seu costat hem passat anys i anys, aquella venerable figura, anant d'una classe a l'altra, amb un índex que ell mateix preparava i escrivia, on constaven tots els detalls i observacions junt amb les notes de comportament i d'examen de cada un dels alumnes, índex model de claredat i d'ordenació que completava la seva prodigiosa memòria, aconsellant els deixebles, suggerint idees i fent observacions als professors, curant dels detalls més insignificants, comprovant llistes, preparant exàmens, escrivint lliçons i exercicis de solfeig; ¡quin tresor ens ha deixat en aquest darrer aspecte!...

I heus ací el singular i excepcional del mestre: un esperit tan detallista i meticulós, com s'enlairava lliure i arravatador en les seves obres chorals; com abastava els més sublims termes de la inspiració; com s'amarava la seva ànima de dolça quietud i fe en cantar la Moreneta, i com tota la força creadora del seu esperit, com el gran simfonista que portava a dintre, en topar-se amb la cançó popular produïa el *Divendres Sant*, *La mort de l'escolà* i el *Captant*.

Que les seves composicions no eren improvisades, que cada nota era profundament pensada, els que el coneixíem ho sabem pla bé; però, ¡quina musicalitat i esperit creador amagava en el seu si que ofrenava aquella frescor i perfum exquisit que es desprèn amorós i penetrant de la seva obra! Quaranta anys passats al seu costat encara no m'han fet capir ben bé la dualitat, la disparitat del seu esperit, de vegades recollit i homeopàtic i de tan ampla visió, d'horitzons tan dilatadíssims en la seva música.

Figura excelsa i de complexos matisos, ben digna d'ésser estudiada amb amor i altament honorada.

FREDERIC ALFONSO

Al mestre Nicolau

Gratitud i Veneració!...

Era l'any 1893: jo acabava de complir la vintena. Em trobava, acadèmicament parlant, a les acaballes dels meus estudis d'harmonia, contrapunt i fuga; havia treballat cinc anys amb un delit que avui admiro i portava escrites un sens fi de coses que m'havien valgut grans lloances del meu primer mestre, En Gabriel Balart, molt bon músic, però massa fidel a la seva època.

Tenia el meu estudi curull de diplomes primorosament emmarcats, de medalles, comunicacions laudatòries; de tot allò, en fi, que el Conservatori del Liceu entenia, en aquells temps, que podia estimular en els seus deixebles l'amor a l'estudi. Això no obstant, i a desgrat de tantes lloances i recompenses, jo em sentia descoratjat. Els meus intents de composició em deixaven totalment insatisfet. Jo sentia que la música per mi escrita no era pas expressió justa de la música que furgava a dintre meu. Hom pot suposar la desorientació del meu esperit, i com havia de cercar els mitjans de trobar un ambient més favorable a les meves ànsies de superació. Circumstàncies i prejudicis familiars em privaven d'anar a l'estranger per tal de cercar-hi ço que ací em mancava. Era, en fi, una desolació: ¡arribi a creure que havia errat el camí!...

Però, en morir el mestre Balart, el Conservatori tingué el bon encert de confiar la classe d'harmonia al mestre Antoni Nicolau, i a mi em va escaure la fortuna inapreciable de què aquest fos, des d'aquell moment, el meu mestre... I havia d'ésser-ho per sempre més!

En Nicolau va examinar, amb la minuciositat que li era pròpia, alguns dels meus assaigs de composició; de l'examen, va deduir tot seguit que jo era, simplement, una víctima dels prejudicis de l'època. I, guanyant-me tot d'una el cor, per la dolcesa del tracte, i la fe, per la claretat meridiana de les seves explicacions, va transformar-me ràpidament, fins al punt que jo mateix no em reconeixia. Per dir-ho d'una manera gràfica, era com si fins aleshores m'haguessin tingut reclòs dins d'una cambra hermèticament tancada, en la qual jo havia de moure'm a les palpentes, talment com orb: en venir el mestre Nicolau, com si ell hagués obert portes i finestres de bat a bat, la llum del sol vingué a mi, i des d'aquell instant, vaig veure-hi clar, vaig saber com havia de desenvolupar-me i vaig trobar-me, de la manera més natural, en possessió d'una tècnica insospitada, que em posava en condicions d'expressar-me en l'art dels sons exactament tal com jo sentia.

I no fou cap miracle que això succeís, perquè el mestre Nicolau, a més a més d'ésser un tècnic formidable, posseïa un raríssim do de comunicació,

el qual li permetia obtenir que el deixeble ben organitzat devingués tot seguit comprensiu.

* * *

El mot *Tècnica* no significa pas, en el mestre Nicolau, ço que significa en altres músics, ço és: artificiositat, cerebralisme, acumulació de dificultats, complicacions inútils, que no serveixen més que per tal d'amagar la manca de substància musical. *Tècnica* vol dir, en el mestre Nicolau, domini dels elements fonamentals de la música; traça en llur utilització per tal que el fet musical pugui realitzar-se dintre d'una lògica absoluta, car el Mestre opinava que és evident que no ha estat encara esgotat l'art de fer música, tan moderna com es vulgui, però sempre *musical*.

La tècnica del mestre Nicolau és el resultat d'un coneixement a fons de tots els procediments emprats pels grans creadors de totes les èpoques, dels quals sabé En Nicolau assimilar-se el bo i millor de cadascú. Aquesta assimilació donà lloc a la formació d'aquella tècnica que permeté al músic, així director d'orquestra com compositor, expressar-se tothora en forma lògica, intel·ligible i convincent.

* * *

He parlat, fins ara, del mestre Nicolau, com a músic; deixeu-me que em refereixi ara a l'home.

Els qui no l'havien tractat o que ho havien fet superficialment, el consideraven reservat, fred. No negaré que, de cop i volta, ho semblava. Però, he d'afirmar categòricament que el mestre no era reservat, sinó obert, franc; no era fred, sinó sensible a l'extrem; no era egoïsta, sinó generós i d'una generositat exemplar.

N'hi haurà prou, per tal de provar la veritat del que afirmo, amb relatar una anècdota de la vida d'En Nicolau.

Tenia el Mestre a la seva classe de composició un deixeble jove, nerviós i inquiet, el qual durant la lliçó l'empaitava a preguntes respecte d'una infinitat de coses de música i en particular de l'especialitat que amb ell treballava. El Mestre es complaïa a satisfer la curiositat del deixeble, esmerçant-hi més temps del que li corresponia; però vingué un moment en què, veient que el deixeble pidolaire li privava d'atendre els altres estudiants, li digué:

— Miri; V. amb les seves preguntes, em pren tot el temps de la lliçó: els altres ja se'l miren de reüll i això ens portaria conflictes! Digui'm: ¿què fa V. a les nits?

— Mestre; estudio, escric, procuro treure profit de les seves lliçons...

— Doncs, bé: jo no surto gairebé mai; per tant, si V. vol, vingui a casa meva, després de sopar, tots els dies que li sembli bé; farem lliçó, i V. podrà preguntar fins que en tingui prou, sense perjudicar els seus companys!...

No cal dir com va rebre el deixeble aquesta invitació; a partir de l'endemà, totes les vetlles, minuts abans de les deu, ja era a casa del Mestre.

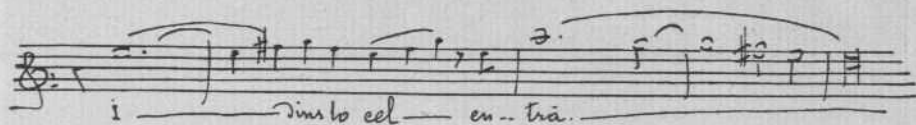
El mestre Nicolau en el llit de mort, per Joaquim Renart

Capella ardent a la sala d'assaigs de l'ORFEO CATALÀ

Enterrament del mestre Nicolau a la sortida del Palau de la Música Catalana

Autògraf del mestre Antoni Nicolau
(*La mort de l'escolà*)

Aquest va anar interessant-s'hi més i més; la lliçó d'harmonia es convertí ben aviat en sessió d'anàlisi, d'estètica i crítica; Bach, Haydn, Mozart, Beethoven, Schumann, Mendelssohn i Wagner, sonats al piano a quatre mans pel mestre i el deixeble, — amb freqüents interrupcions i repeticions per tal de satisfer la insaciable set d'aquest, — eren el complement obligat de cada lliçó.

En haver transcorregut un mes des de la primera lliçó rebuda en la forma relatada, el deixeble es considerà en el deure de preguntar al mestre quins eren els seus honoraris. Tantost oïda la pregunta, el Mestre, retratada al rostre la contrarietat que li havia causat aquella, respongué:

— “És que V. m'ha demanat mai que jo li donés *lliçó particular*? V. ve aquí per invitació meua, perquè V. m'interessa i perquè vull que V. beneficiï de les meves experiències. Per tant, *si vol continuar*, ¡no me'n parli mai més!” I afegí, tustant-li amablement l'espatlla: “—¡No me'n parli més, si no vol que renyim!...”

El deixeble avergonyit tractà d'excusar-se. Comprengué que el Mestre s'havia sentit quelcom ferit en veure materialitzar l'espiritualitat que el movia a guiar amorosament els passos d'un jove el destí del qual ell presentia. Però el Mestre perdonà i les lliçons seguiren. Mestre i deixeble es comprenien perfectament i finiren per identificar-se en absolut; de mica en mica, les lliçons es convertiren en una mena de converses confidencials sobre matèria musical. Un i altre es complaïen a comunicar-se mútuament llurs produccions. D'aquesta forma, el deixeble fou el primer qui conegué, quan estaven encara en borrador, *La mort de l'escolà*, *Divendres Sant*, *La Mare de Déu*, *El noi de la mare* i *Captant*, car el mestre estimava en molt la sensibilitat i la sinceritat del deixeble, el qual fou, poc temps després i per tretze anys ininterromputs, col·laborador fidel del Mestre a l'Escola Municipal de Música.

* * *

Aquest deixeble al qual el mestre Nicolau dedicà amorosament tantes i tantes hores, abocant en el seu cor i en el seu esperit a mans plenes i amb la més admirable generositat, tot l'inesgotable cabal de la seva sensibilitat i de la seva saviesa, era jo! Dic era, perquè el curs indeturable del temps ens força a parlar en pretèrit; però he de dir també que, a través de la meua actuació artística, mai no he hagut de separar-me de les ensenyances rebudes d'En Nicolau.

Les seves orientacions han guiat tothora els meus passos i, sense cap més variant que les de causa temperamental, m'han permès seguir sense dubtes un camí recte, en el qual, a cada pas, trobo majors motius d'agraïment i de veneració envers aquell qui fou per a mi, més que el Mestre: ¡el pare espiritual!

J. LAMOTE DE GRIGNON

El que jo volia dir

Pregat d'acomiarar, en nom de l'Escola Municipal de Música i de l'ORFEO CATALÀ, les despulles mortals del mestre Antoni Nicolau, al moment de depositar-les al cementiri, hom hauria volgut dir moltes coses en lloança del gran mestre, del gran artista i del gran patrici. Però la dolor i l'emoció d'aquella hora em privaren de coordinar degudament el pensament amb la paraula. Per això avui, i perquè així ho sento, aprecio serenament el traspass del mestre Nicolau com la mort de l'arbre més gegant i esponerós de la nostra renaixença musical. La seva obra de director, de pedagog i de compositor deixa rastre exemplar i perdurable a les generacions que han conviscut amb ell i a les venidores.

* * *

El desvetllament de l'afició i l'educació musical del nostre públic es deuen a ell, a la seva abnegació, a la seva persistència a fer-nos conèixer les obres simfòniques cabdals i els fragments orquestrals més captivadors del repertori wagnerià, fins a fer-nos-hi intimar. Sols per aquesta actuació, a la qual consagrà els millors anys de la seva vida, mereix el fervorós testimoni del nostre agraïment i de la nostra admiració.

* * *

El desenvolupament i el crèdit de la nostra Escola Municipal de Música es deuen a la seva vocació, a la seva voluntat i al seu sacrifici. Ell ha allisonat, en aquelles aules, a centenars de deixebles, a dotzenes de professors i artistes que van pel món collint els fruits d'aquella sembrada. Ell ha ensenyat amb la fe d'un apòstol i les bondats d'un patriarca.

* * *

El compositor, molt apreciat des de ben jove, s'ageganta i caracteritza a mesura que el seu amor i la seva devoció s'enfervorien per Catalunya. Fruit de l'experiència proclamava "com més amunt vulgueu enlairar-vos més fondeu haveu de tenir les arrels a la terra. I les arrels no creixen més que en terra pròpia".

* * *

Així com Wagner el gran músic-poeta inspirà la seva obra en les llegendes i tradicions germàniques, donant-li característiques nacionals, el nos-

tre mestre, sadollat de poesia verdagueriana, furgà en la carn viva del poble donant-li també caràcter nacional inconfusible. Wagner vestí la seva producció teatral, magna i grandiosa, amb tots els mitjans i opulències líriques i escenogràfiques que li suggerí la seva imaginació romàntica i exaltada. El mestre Nicolau, ple de sentiment i amarat de catalanitat, vestia la seva producció amb les gales de la música popular anomenada per ell "deu excelsa de bellesa i dona puríssima, feta d'amor de mare, de rialles d'infant, d'esplais de joventut, de gestes d'heroi, de planys de pàtria ferida".

L'obra revolucionària de Wagner lluita i triga a imposar-se perquè de primer antuvi enlluerna, mareja, deixa aclaparat. Per contrast, els corals d'En Nicolau s'assimilen i emocionen fonament, de seguida, perquè són de forma i expressió exquisides, dictades per una ànima modesta i sensible que ha copsat tota la valor tradicional de nostre cançoner i, sense més instrument que la veu humana, li ha deixat un monument. Carreus d'aquest monument són *La mort de l'escolà*, *Captant*, *Divendres Sant*, *La Mare de Déu* i... totes les seves obres embaumades de perfums montserratins i populars.

* * *

Heus ací les paraules que hauria volgut dir en lloança del mestre Antoni Nicolau en acomiadar les despulles de l'abnegat pedagog, de l'exemplar patrici i del gloriós artista que plora Catalunya.

JOAQUIM CABOT

In memoriam

Dolorosament impressionat per la mort del mestre Nicolau, i després d'haver resat davant el seu cadàver una oració per a la seva ànima, la imaginació m'ha traslladat a principis d'aquest segle, època en la qual jo actuava com alumne en la classe d'harmonia que ens donava l'enyorat mestre a l'Escola Municipal de Música d'aquesta nostra ciutat.

He recordat en aquests tristos moments tots els anys passats sota la seva direcció, en els quals m'inicià en l'art de l'enllaç dels sons. Ha passat davant meu la seva patriarcal figura, la seva austeritat no pas mancada d'afabilitat en exposar les gradacions de dites disciplines, la certesa en corregir els treballs presentats, i la claredat en fer-nos veure d'una manera convincent on i en què consistien les faltes... guiant-nos, finalment,

segons les nostres condicions i aptituds, amb mà segura, amb justesa, amb l'experiència d'un veritable pedagog.

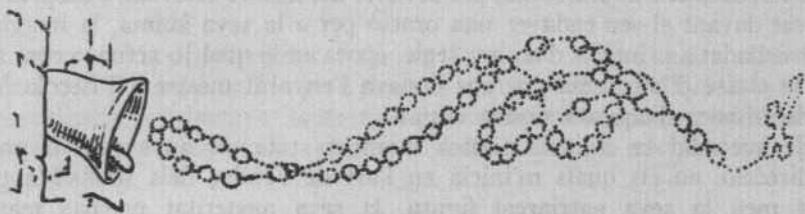
I he recordat també quan, més tard, acabats ja els estudis i tenint la pensa plena dels coneixements necessaris per poder formar judici de les obres dels grans mestres, em vaig lliurar amb la fruïció i entusiasme de la juvenesa a una vera investigació musical, comparant caires i estils del bell art, fruit amb vera delícia quan l'ORFEÓ CATALÀ executava tan encertadament les serenes obres del mestre Nicolau, les quals coses totes em donaren clarament la segura impressió ja sentida de la vàlua musical del que havia estat el meu mestre. I no solament com a compositor, que aquesta glòria ja no és discutible, sinó també com a Director que fou de l'Escola municipal de Música, la qual sota la seva direcció anà gradualment desenvolupant-se, fins al punt d'ésser ara un ver Centre cultural que irradia per tot Catalunya i encara fora d'ella: de tal estament són els mestres que la formen i els deixebles que brollen d'aquestes veres deus d'art.

Hom sent la necessitat d'acabar aquesta vida amb la satisfacció del deure complert, ja sia en l'ordre social com en el familiar, etc.; i quan — com en el cas del mestre Nicolau — degut al talent i esforç de voluntat, l'home arriba a posseir la plenitud, fent que la seva obra arribi en profit d'algun sector de la humanitat, sigui en el concepte religiós, científic o artístic, llavors, dic, havem de considerar que l'obra és més que completa, ja que traspasa el límit d'allò que ens és comú, i per tant, mereix l'agraïment i l'admiració de tots aquells que n'han sortit afavorits. Aquest és el cas, doncs, del mestre Nicolau qui tant s'ha distingit en l'art polifònic vocal; per això guardant-li agraïment, la nostra terra, tota, pot sentir-se ben ufana de poder comptar entre els seus fills a tan excepcional artista, i aquells que han estat els seus deixebles han de guardar en el seu esperit un inesborrable record de tan eximi pedagog.

Descanseu en pau, venerable Mestre.

JOAN VIDAL RODA

Febrer, 28, 1933

Mort, enterrament i funerals del Mestre Nicolau

Darrera del mestre Vives, quan no s'havien complert encara tres mesos del seu traspàs, Catalunya acaba de perdre el mestre Antoni Nicolau, el patriarca venerable del renaixement musical a Barcelona. Amb ell, la nostra terra ha perdut un dels seus fills més il·lustres, un dels seus artistes més eminents i complets, una de les seves personalitats més fortes i també més exemplars.

Repetim ço que va escriure En Joan Llongueres arran de la mort que tots plorem: "Quan s'estudiarà el vuitcents barceloní, una de les èpoques més riques d'inquietuds superadores, d'ideals purs i renovadors, d'afirmacions transcendents per a la nostra Pàtria, veurem com el mestre Antoni Nicolau ha estat, sens dubte, una de les figures més sòlides, una de les figures cabdals i preeminents del final d'aquest vuitcents i un dels homes el rastre dels quals deixarà un solc més senyalat i inesborrable en l'esperit, en la cultura i en els destins de la nostra Catalunya."

A L'ORFEÓ CATALÀ, on estava anunciat assaig de conjunt per a la mateixa tarda del diumenge, 26 de febrer, es rebé la trista nova per allà les quatre, o sia, pocs moments després d'haver expirat el mestre Nicolau, assistit la darrera hora per la seva esposa i fills.

Ràpidament circulà la nova per Barcelona i causà la consegüent consternació.

El mestre Nicolau es trobava molt delicat de salut des de feia alguns anys. La seva edat avançada i les complicacions que es presentaren en aquests darrers dies l'obligaren a fer llit el dijous abans, i ja no el deixà, si bé l'expressat diumenge al matí intentà aixecar-se i desistí del seu propòsit en veure que li fallaven les forces.

El primer en arribar al domicili del mestre Nicolau fou el seu gran amic Lluís Millet, qui recentment el substituï en la Direcció de l'Escola Municipal de Música. En Millet, emocionat, orà uns moments davant el cadàver, i, en sortir, expressava el molt que deu l'ORFEÓ CATALÀ al mestre Nicolau, ja que són les obres d'aquest músic eminent les que han donat caràcter a la nostra preuada institució.

Els familiars del mestre Nicolau reberen poc després la visita del cap de Cerimonial senyor Ribé, qui, en nom de l'alcalde, els donà el condol de la ciutat, i indicà, així mateix, que serien tributats al cadàver del mestre Nicolau els mateixos honors que es reteren al mestre Vives.

La mateixa tarda estigueren a testimoniar llur condol als familiars del difunt, entre altres personalitats, els mestres Lamote de Grignon i Francesc Pujol; el President de la Generalitat, senyor Francesc Macià; el conseller de Cultura, senyor Gassol; el president de l'ORFEÓ CATALÀ, senyor Cabot, i una nombrosa delegació de professors de l'Escola Municipal de Música.

Els plects col·locats a la porteria es cobriren tot seguit de signatures.

L'emoció profunda que en tots els nuclis musicals de la nostra terra ha produït la mort del mestre Nicolau, s'intensificà d'una manera ben sensible en la gran família coral catalana per a la qual l'il·lustre Mestre havia escrit les admirables pàgines que en tan alt lloc han posat l'art català i el bon nom i prestigi de la pàtria.

En tenir-se notícia del traspàs de l'autor de *La mort de l'escolà*, començaren a

rebre's a l'ORFEO CATALÀ telegrams i comunicacions de condolença, essent les primeres en arribar les que transmeteren de Terrassa, l'Escola Choral; de Vilanova, l'Orfeo Cossetània; de Girona, l'alcalde senyor Dalmau, l'Associació de Música i l'Orquestra Simfònica; de Vich, l'Orfeo Vigatà, i, juntament amb algunes més, les de l'Orfeo Manresa i l'Orfeo El Roser.

Successivament s'anaren rebent testimonis de condol de l'Ajuntament de Terrassa, Pau Casals, Orfeo de Premià de Dalt, Orfeo Nova Tàrraga, Amics Cant Gregorià de Manresa, Orfeo Borgenc, Orfeo de Sabadell, Centre Català de València, Escola Municipal de Música de Manresa, Orfeo Vigatà, Orfeo Badaloni, Orfeo Tianenc, Associació Professors de Música de Tarragona, Orfeo Cirvianum de Torelló, Societat Choral La Paloma, Orfeo Montserrat d'Olesa, Orfeo Calellenc, Escola i Banda Municipal de Caldes de Montbui, Orfeo Nova Solsona, Chor Icària de Barcelona, Prado Subureuse, Associació Concerts de Reus, Cobla La Principal de Bages, Centre Lectura de Reus, Orfeo Ateneu Igualadí, Associació Colomina de Santa Coloma de Queralt, Associació de Música de Granollers, Orquestra Ceciliania d'Igualada, Cobla Barcelona, Institut d'Estudis Musicals, Acadèmia de Belles Arts de Sabadell, Coral de Santander, Orfeo Tarragoni, Acadèmia Musical Mariana de Mataró, Orfeo Esbart Cantaire de La Pobla de Lillet, Orfeo Cardoni, Orfeo València, Orfeo Mallorquí, Orfeo Balagueri, Orfeo Popular Oloti, Orfeo Joventut de Bellpuig, i molts d'altres encara que foren endreçats als familiars del mestre Nicolau.

També el senyor Bisbe de Barcelona ha significat a l'ORFEO i a la família del finat el seu sentit condol, amb paraules d'elogi per a l'il·lustre finat.

Els senyors Duran i Ventosa, Ferran Valls i Taberner i Rafael F. de Córdoba, de Saragossa, entre altres particulars, trameteren sentides comunicacions.

En els plec de signatures posats al vestibul de l'ORFEO CATALÀ, que ràpidament anaven omplint-se, el mestre Manuel de Falla deixà escrit: "Associándome profundamente al duelo de la música catalana por la pérdida del admirable Maestro."

L'ORFEO CATALÀ comunicà el traspàs de l'il·lustre músic al Rvnd. P. Abat de Montserrat amb el següent telefonema: "Amb pregon sentiment comuniquem defunció mestre Nicolau. Preguem recomani ànima fervorós cantaire Verge Montserrat. — Orfeo Català."

El precedent despatx fou contestat pel següent:

"Profundament commoguts traspàs venerat mestre Nicolau, ens associem al vostre dol. Aquest capvespre monjos i escolans cantaran a la dolça Moreneta la Salve composita pel Mestre. Que ella faci la pugui sentir des del Cel. — L'Abat de Montserrat."

El dilluns, a dos quarts de quatre de la tarda, es procedí al trasllat del cadàver des del seu domicili al Palau de la Música Catalana.

En arribar al Palau, el cadàver, el qual fou acompanyat pels individus de la família, va ésser rebut pel mestre Lluís Millet i el senyor Joaquim Cabot, entorn dels quals s'agrupaven els mestres i la Junta de l'ORFEO CATALÀ, amb un estol de cantaires.

La sala d'assaig de l'ORFEO CATALÀ fou convertida en capella ardent.

S'aixecà un túmul en mig de la sala, a la capçalera del qual fou col·locada la imatge del Crucifix i la senyera de l'ORFEO CATALÀ, amb llaçades negres.

Al fons de la sala figurava una bandera de Sant Jordi i a banda i banda dues de catalanes.

Donaven guàrdia d'honor al cadàver dos guàrdies municipals amb vestit de gala i els choristes de l'ORFEÓ CATALÀ, els quals es rellevaven de dos en dos.

A les sis de la tarda es permeté que el públic desfilés davant el cadàver i des d'aquella hora fins a dos quarts de deu del vespre fou una corrua inacabable de ciutadans que anaven a retre llur tribut d'admiració davant el cadàver de l'il·lustre mestre.

En tots els rostres es palesava el mateix sentiment i no foren poques les persones a qui espurnejaven els ulls en trobar-se davant del finat.

Durant les tres hores i mitja que durà la desfilada de públic ni un sol instant decaigué el nombre de persones que passaren per la capella ardent.

Els sacerdots que visitaven les preades despulles del mestre deien un respons.

A dos quarts de vuit del vespre, el senyor Cambó estigué al Palau de la Música Catalana, orant breus moments davant el cadàver del mestre Nicolau.

A les nou del vespre, estigué a la capella ardent la Schola Cantorum, de la Pia Unió de Sant Miquel Arcàngel i fou dit el Rosari que seguiren amb gran recolliment els visitants que omplien totalment la sala aquella hora.

Coincidint amb l'acabament del Rosari arribà l'alcalde Dr. Aguadé, acompanyat del cap de cerimonial Sr. Ribé.

L'alcalde conversà breus moments amb el mestre Millet.

Els balcons del Palau de la Música Catalana foren coberts amb grans domassos negres.

L'Escola Municipal de Música cobrí també la façana amb draps negres.

A la sala de Juntes de l'ORFEÓ CATALÀ fou exposada la mascareta del difunt, feta per l'artista senyor Dionís Renart, així com dos apunts acolorits del mestre Nicolau en el seu llit de mort, del dibuixant senyor Joaquim Renart, un dels quals reproduïm en el suplement d'aquest número. Aquestes obres, molt reeixides, merescueren grans elogis.

Durant tota la vetlla seguiren les visites de gran nombre de mestres de música i directors d'Orfeons de la ciutat i forans, així com també de comissions nòdrides de cantaires, obrers, etc.

A quarts de dotze de la nit acudiren a l'ORFEÓ CATALÀ les dues filles Francisca i Mercè, amb una de les nétes del mestre Nicolau.

Profundament commogudes, oraren llarga estona al costat del cadàver, acompanyades pel Mestre Millet, el qual els mostrà, després, la mascareta del plorat Mestre, que els causà una profunda impressió.

Els cantaires de l'ORFEÓ CATALÀ, alternant-se, vetllaren tota la nit les preades despulles del Mestre.

El túmul era voltat de ramells i corones de flors, ofrena de l'ORFEÓ CATALÀ, Escola Municipal de Música, senyora Sancristòfol vidua de Folch, senyora Roig de Mercadal, senyor F. Alfonso Ferrer i senyora, i d'algunes deixebles i professores de l'Escola Municipal de Música, de l'esposa i fills, i Orfeó de Sans.

Aquesta ofrena pòstuma fou creixent amb les corones que arribaren més tard trameses per la secció de senyoretes de l'ORFEÓ CATALÀ, Orfeó Badaloní, Banda Municipal, Ràdio Associació de Catalunya, Orfeó Gracienc, Orquestrina Niu-Fust i Hands, Ràdio Barcelona, Generalitat de Catalunya, Sindicat Musical de Catalunya, Círcol Artístic, un ramell de la senyora Buxó, personal del Ritz, Associació Empresaris de Catalunya, Ajuntament de Barcelona, Ateneu Enciclopèdic Popular, Mont-

serrat Guiu, M. Orfila, Centre Català de París (portada per Anton Mas, del Consell Directiu), Orfeó del Llusanés, Comitè Pro-Liceu, Ateneu Enciclopèdic, Círcol Artístic de Sant Lluç, M.^a de l'Esperança Gibert i altres encara que sentim no recordar.

El matí del dimarts, 28 de febrer, ja des de primera hora es reprengué la desfilada de públic per la capella ardent, que no cessà fins a l'hora de l'enterrament, fixada a les onze.

Al voltant del cadafalc foren posades les senyeres de les següents entitats:

ORFEÓ CATALÀ, Orfeó Vigatà, Catalunya Nova, Orfeó Badaloni, Eco de Catalunya de Sant Andreu, Orfeó Gracienc, Orfeó de Ceguetes de Santa Llúcia, Orfeó de Sans, Orfeó Montserrat, Orfeó El Roser, Orfeó Atlàntida, Orfeó Martinenc, Schola Orpheònica, Orfeó Sarrianenc, Orfeó Barcelonès, Schola Cantorum, Orfeó Llevant, Orfeó del Centre Social de Betlem, La Violeta de Clavé, Orfeó Lleidatà i Orfeó Gervasienc.

Una hora abans de l'anunciada per a l'enterrament, es feia difícil de transitar pel vestíbul del Palau de la Música Catalana, tot i haver-se limitat l'entrada a les personalitats i delegacions.

A poc a poc anaven arribant totes les personalitats del nostre món musical i representants d'entitats de la capital i de fora.

Mentrestant, al carrer, el públic s'anava atapeïnt, fins al punt que quedà interceptat el trànsit.

El cadàver, contingut en un taüt de roure, fou conduït a l'entrada del Palau recaient al carrer Alt de Sant Pere.

Aleshores, la secció d'homes i nois de l'ORFEÓ CATALÀ que ocupaven el peu de l'escala, entonaren el respons de Victoria, dirigits pel mestre Millet.

Fou un moment emocionant de debò. La clerecia de Sant Francesc de Paula entonà les pregàries de ritual.

Tot seguit, la comitiva es posà en marxa, no sense grans dificultats a causa de l'enorme quantitat de públic que volgué associar-se al dol i presenciar el pas de la comitiva.

A desgrat de l'enorme gentada aplegada al carrer, hom pogué constatar la més perfecta organització.

El taüt fou col·locat en una magnífica carrossa envidriada, entorn de la qual, i donant guàrdia d'honor, anaven les senyeres dels Orfeons, convenientment endolades.

Davant la parròquia de Sant Francesc la clerecia entonà un altre respons.

A continuació, la Banda Municipal que es trobava davant la Casa Gremial dels Velers, executà l'*Himne Alegòric*, de l'il·lustre difunt, sota la direcció del mestre Lamote de Grignon.

L'ordre de la comitiva fou el següent:

Obrien la marxa quatre guardies municipals a cavall, de gala, seguien els serenos també de gala, i una secció de bombers amb casc.

A continuació seguia la Banda Municipal, que durant el trajecte executà la *Marxa fúnebre*, de Beethoven; el *Via Crucis*, de Sadurni, i en acomiadar-se el dol, la *Marxa fúnebre*, de Chopin.

Seguia després el cotxe fúnebre voltat, com hem dit, de les senyeres dels Orfeons.

La presidència del dol era formada pel President de la Generalitat, Sr. Macià; alcalde, Sr. Aguadé; governador, Sr. Ametlla; president del Parlament, Sr. Companys; president de l'Audiència, Sr. Anguera de Sojo; general Pozas, en representació del

Cap de la quarta divisió; consellers de la Generalitat, Srs. Gassol i Casas, i Cap de Policia, Sr. Pérez Salas.

Al dol de la família hi havia el fill Gustau i els fills polítics Josep Bas i Francesc Montfort.

La Junta de l'ORFEÓ CATALÀ presidida pel Sr. Joaquim Cabot amb els mestres Millet i Pujol i el secretari senyor Pasqual Boada, acompanyats dels mestres restants i d'una nodrida representació d'orfeonistes, formaven una altra presidència.

L'Ajuntament de la ciutat estava representat pels regidors senyors Pellicena, Amat, Alomar, Ventalló, Jové, Duran i Guàrdia, Ruiz, Samblancat, Marlés i Puig Moner.

El Dr. Bellido era delegat del Rector de la Universitat; l'artista Josep Llimona, hi era en nom de la Junta de Museus; els senyors Costa i Déu i Salvà, per l'Associació de Periodistes.

El Sr. Josep M. Blanc hi anava en representació de la Lliga Catalana.

Després hi anava una gran gentada gairebé anònima en la seva majoria, la qual cosa palesa els afectes que l'obra del mestre Nicolau havia despertat en l'ànima popular.

No cal dir que les personalitats més significades en els centres musicals de la nostra ciutat, donaven al seguici un ben significat relleu.

L'assistència dels nois i noies de l'ORFEÓ CATALÀ i dels alumnes de l'Escola Municipal de Música feia l'acte més corprenedor encara.

El seguici fúnebre passà per la via Laietana, carrer de Junqueres, plaça Urquinaona i carrers d'Ausiàs-March i Bruc, fins arribar a l'edifici de l'Escola Municipal de Música, situada a l'encreuament dels carrers del Bruc i València.

Durant tot el camí una muralla compacta de públic presencià el pas. La circulació rodada fou interrompuda.

La clerecia acompanyà el cadàver fins aquell lloc. Les campanes de Sant Francesc tocareu mentre les pogué sentir la comitiva.

En arribar la comitiva a l'Escola Municipal de Música, des dels balcons, les alumnes tiraren un sens fi de rams de flors damunt del taüt.

Tot seguit s'organitzà el comiat del dol, que durà una llarga estona.

La tomba destinada a guardar les preades despulles de l'il·lustre compositor i que ha cedit l'Ajuntament, és la fossa menor núm. 509, lletra A, Via de la Misericòrdia, i es troba al costat mateix de la del mestre Amadeu Vives.

El cadàver, per voluntat del difunt, quedà al dipòsit per tal d'ésser inhumat passades vint-i-quatre hores.

Abans d'acomiar-se del cadàver els que volgueren retre-li homenatge final, el senyor Joaquim Cabot i Rovira, en nom de l'ORFEÓ CATALÀ, pronuncià un sentit parlament i remarcà el significat de l'obra de Nicolau.

En nom de la ciutat i de la família, el regidor senyor Pellicena clogué el comiat amb un discurs expressant l'agraïment per la magnífica demostració de dol que s'havia palesat, i féu notar que Barcelona, pels seus valors espirituals i per les seves multituds, havia comprès la vàlua del gran músic que ens deixava.

El dijous, 16 de març, se celebraren a l'església de la Casa de Caritat els solemnes funerals en bé de l'ànima de l'eminent compositor català.

Assistí al religiós acte una concurrència nombrosíssima entre la qual figuraven les més rellevants personalitats de la nostra intel·lectualitat, la majoria de mestres de música i compositors, així com representacions de gairebé totes les institucions i

organismes musicals de la nostra ciutat i moltíssims deixebles i admiradors de l'il·lustre finat.

L'acte inacabable de l'ofertori constituí una nova manifestació del dol general que produí la mort de l'eminent patrici.

Presidien els fills del finat, acompanyats de la Junta de l'ORFEO CATALÀ i el professorat de l'Escola Municipal de Música, organisme que el difunt Mestre havia dirigit encertadament durant 35 anys i del qual era actualment director honorari.

La Capella de Sant Felip Neri, sota la direcció del mestre Millet, cantà amb bella fusió de veus la gran Missa de Rèquiem de Victòria, i durant les misses les cançons del difunt Mestre, *Cançó de la rosa*, *Jesús als infants*, *Entre flors* i *Cançó dels llauradors*, que produïren un efecte verament emocionant, tant per les circumstàncies en què eren executades, com pel seu profund sentit religiós, mai com en aquesta ocasió tan albirador i penetrant.

En renovar la nostra més sentida condolença a la família del Mestre, endrecem també a l'Altíssim i a la Verge Bruna la nostra oració fervorosa per a l'etern repòs de l'inspirat cantor montserratí.

* * *

La família del mestre Nicolau, l'Escola Municipal de Música i l'ORFEO CATALÀ, que considerava el difunt mestre com a part integrant seva, i que s'honorà a nomenar-lo soci honorari de l'Entitat, resten profundament agraïts, i així ho feren públic per mitjà de la premsa, als nombrosos amics i admiradors del mestre Nicolau que els han significat llur condol en telegrams i comunicacions, a les nodrides representacions d'entitats i organismes que acudiren a l'acte de l'enterrament i als funerals de l'il·lustre patrici, i al poble de Barcelona en general, que d'una manera tan eloqüent manifestà en aquell luctuós acte tot el sentiment que li causà la pèrdua d'un dels seus fills més il·lustres, que tants dies de glòria li donà i que tant contribuï al prestigi i al renom de la nostra terra.

D'una manera especial, l'ORFEO agraeix als seus germans d'art l'homenatge que van retre a l'eminent compositor i mestre dipositant llurs senyeres al voltant del cadàver i acompanyant-lo en l'emocionant acte del seu enterrament, exterioritzant així aquell profund amor i admiració que tota la gran família choral catalana sent envers l'immortal autor de *La mort de l'escolà*.

Neró i Acté

Tragèdia musical en 4 actes, llibre i música de Joan Manén, representada per primera vegada al Gran Teatre del Liceu el dia 11 de febrer de 1933.

Aquesta obra lírica del mestre Joan Manén, que feia dos anys venia anunciada en els programes oficials del Gran Teatre del Liceu, ha pogut representar-se a la fi la present temporada, el dia 11 del proppassat mes de febrer, amb els deguts honors que la importància d'ella requeria. I ho ha estat, encara, emprant la llengua original del llibret, puix que ja sabem que En Manén ha escrit sempre en català les seves produccions escèniques. Recordem, per endavant, que en les pàgines d'aquesta REVISTA foren publicats alguns extractes de la premsa alemanya, quan *Neró i Acté* fou estrenada a Karlsruhe l'any 1928, en els quals es llegeixen judicis laudatoris que fan molt d'honor al músic català.

Com sia que el tema de la nova òpera és igual al de l'*Acté* del propi mestre, que va estrenar-se al mateix Liceu l'any 1903, algú digué o suposà que la partitura de *Neró i Acté* era una còpia gairebé de la primera, cosa que l'autor ha desmentit, assegurant en una conversa tinguda amb un repòrter de *La Veu de Catalunya* — tal com dels seus propis llavis havíem sentit nosaltres al seu retorn d'Alemanya l'any esmentat de l'estrena — que "en tota l'obra no es troben vuit compassos iguals als d'*Acté*. Musicalment, doncs, — afegia — és absolutament nova, i dic musicalment, perquè en el llibret sí que existeix alguna connexió."

Prou coneguda és l'escrupolositat d'En Manén en tota la seva producció, en el sentit de depurar-la i mantenir-la en el to dels corrents moderns. Hem de creure, així, que la seva febrosa inspiració l'induí a crear de nou la partitura per a *Neró i Acté*, encara que alguns dels temes de les dues òperes poguessin oferir un parentiu, gens d'estranyar en traduir musicalment els afectes dels mateixos personatges. El que podem assegurar, pel record que guardem de l'*Acté* primitiva, és que, segurament amb altres importants fragments, les danses del segon acte de *Neró* són completament noves i oposades de caràcter a les d'*Acté* que àdhuc s'han repetit en alguns dels nostres concerts.

Heus ací somerament descrit l'argument del novell *Neró*, en la mateixa forma que B. Samper l'incloua en la seva crítica:

El primer acte glossa els amors de l'emperador romà i de la seva concubina, la lliberta grega Acté. Agripina, la mare de Neró, veu disminuïda la seva influència, i atribuint-ho al domini que Acté exerceix damunt el seu fill, vol que aquest es separi de la seva estimada. Neró es resisteix i arriba a amenaçar la seva mare. Acté apareix i l'acte acaba amb una escena amorosa. El segon acte ens mostra Acté convertida al cristianisme. Agenollada als peus de Marc — una mena d'apòstol — promet que aquell mateix dia es reunirà amb els seus germans en religió i decideix separar-se de Neró. Aquesta escena té lloc de nit, als jardins del Palatí, que, en apuntar el dia, són envaïts per una multitud que rep apoteòsicament l'emperador i la seva mare. Agripina, que, amagada, ha presenciât les escenes anteriors, al·ludeix irònicament l'absència d'Acté i Neró mana que la cerquin. Neró canta una oda a Roma, cedint als precs dels que el volten, i quan, acabat el seu

cant, el poble l'aclama, Tigeli, el confident de l'emperador, interromp les aclamacions anunciant que Acté ha desaparegut i insinua la sospita que potser Agripina no és estranya a aquesta desaparició. Neró interroga la seva mare i aquesta li diu que si renuncia a l'amor d'Acté li dirà on pot trobar-la. Aleshores Neró mana que Agripina sigui empresonada. El tercer acte es descabdella a les catacumbes; els cristians celebren la conversió d'Acté, que rep el baptisme i respon a les exhortacions de Marc amb un acte de fe. Aquesta escena és interrompuda per l'arribada de Neró, Tigeli i un escamot de soldats que s'apoderen dels cristians. Neró resta sol amb Acté, la qual rebutja les sollicitacions amoroses de l'emperador, i quan aquest vol violentar-la, torna a aparèixer Marc, que posa fi a l'escena. Neró, atemoritzat, demana auxili, i Tigeli, que entra amb alguns soldats, acusa Marc d'haver robat a l'emperador l'amor d'Acté, i aquesta i Marc són conduïts al Palatí. El darrer acte té lloc en una terrassa del Palatí, des d'on es domina la ciutat de Roma. Tigeli parla a Neró de Marc i d'Acté, que esperaren la mort sense defalliment. Els dos condemnats són conduïts a presència de l'emperador, el qual, enfollit, escanya Marc, i quan vol llançar-se contra Acté, Tigeli li anuncia l'incendi de Roma i la revolta del poble, que acusa l'emperador d'incendiari. La multitud envaeix la terrassa i aleshores Neró atribueix als cristians l'incendi, lliura Acté a les turbes i, agafant la seva lira, canta convulsivament, mentre la ciutat és devastada pel foc.

La manera concisa amb què estan escrits els diàlegs dels personatges minva el lirisme de la part cantant, per bé que l'orquestració, d'un expressivisme extraordinari, subratlla magníficament el sentit de les paraules. És ací on es reconeix la mestria simfònica de l'autor. Ell mateix, ja ho digué abans de la primera representació: "La composició de la meua obra l'ha presidida una tendència que ha estat portada fins a un terme molt acusat. La tendència a la supressió de tot un provincianisme, defecte que tant perjudica moltes obres llatines. La persistent voluntat d'obviar el lloc de la llacuna, trobar el punt just d'equilibri entre les veus i l'orquestra que mai no acompanya i que sempre ha de cantar, són les dificultats que jo he procurat superar en la meua obra i que, cregueu-ho, no són pas gens fàcils de vèncer. Aquesta preocupació em domina sempre que faig música."

Del propi autor són també les següents paraules: "No crec que en la primera representació pugui l'auditori seguir-me en tot el que jo vull expressar-li en la partitura, però confio que successives audicions em permetran d'arribar fins a ell, especialment al seu sentiment, del qual crec que la tècnica no ha d'ésser sinó un vehicle de transmissió, i que, com més refinada i perfecta sigui, amb més puixança arribarà fins al sentiment de l'auditori."

Referint-se a les seves predileccions musicals, el mestre Manén ha pogut dir, en fi: "De predileccions musicals no en tinc gaires. Sóc molt eclèctic en aquest aspecte. De totes les tendències m'agrada la part sobresortint, en el sentit de perfecció. La tendència en si no em causa cap sensació, sigui la que sigui. En la música, com tot en la vida, no és el mètode el que valora les obres, sinó allò que l'artista hi posa de la seva personalitat. El que jo he combatut sempre és el dilettantisme: aquells que proven tothora sense saber on van ni què volen, i que pretenen amagar llur ignorància amb una capa d'ultramodernisme. S'ha perdut molt avui la pudorositat en la creació artística. Jo admiro aquella època i aquells homes del Renaixement, com un Ticià o com un Stradivarius, que no es diuen mestres

fins al seixanta anys i que tota llur vida era una vida d'estudi, d'inquietud, de perfeccionament. Ara el mot "Mestre" perd la significació i la categoria per excés d'aplicació. Pensem, però, que al capdavant només quedarà allò que tingui força i sigui bo. El temps tria sense consideracions personals. I cal que sigui així perquè, si no, totes les generacions tindriem alguna cosa a maleir de les generacions passades."

Confessem que la nostra primera impressió causada per *Neró i Acté* fou quelcom desconcertant i creiem que així passà en la totalitat del públic. Però en repetir l'audició, tal com l'autor ja suposava, l'obra us penetra fonament i familiaritzats amb el procediment o tendència del músic català, la unió de les veus i de l'orquestra apareix justa i expressiva, despertant una emoció viva i intensa que testifica el cabal encert de l'autor. Tot respectant l'opinió d'aquest, en confessar el seu eclecticisme, hom podria fer algunes objeccions sobre la tendència operística de *Neró i Acté*, malgrat el lògic desenrotllament de la tragèdia musical, on les escenes s'encadenen sense interrupció. L'obra wagneriana pesa certament en l'evolució del teatre líric; però sabem prou bé que després del mestre de Bayreuth, tampoc s'ha imposat ningú amb una forma nova de tractar el drama musical. I si podem retreure el fet de Debussy amb el seu personalíssim *Pelléas*, aquesta obra resta aïllada, és única, puix ni l'autor mateix pretengué imposar-la com un nou sistema. Manén ha sentit la seva obra en un estil propi, i l'èxit assolit justifica la lliure tendència adaptada. El nostre humil parer objectaria només la qualitat del llibret, preferint encara un tema més nostre. La catalanitat d'En Manén apareixeria de manera, creiem, més natural i amb més fort caràcter, si hagués escollit el mestre una llegenda o un episodi de la nostra història, o bé s'hagués inspirat en un dels nostres millors drames: *Mar i cel*, *La filla del mar*, *Nausica*, etc. Per altra part, els caràcters que ens ofereix ara no guarden tots el mateix relleu. Adhuc ens semblen més ben acusats els de les figures secundàries que els dels protagonistes mateixos. Per bé que musicalment apareixen prou reeixits amb llurs temes respectius els papers de Neró i d'Acté, llur caràcter o psicologia resta feble, indecisa, al costat dels fets imperatius de Marc i d'Agripina, les víctimes de Neró.

El fet d'escriure una obra d'aquesta envergadura sobre text català és molt d'agrair i mereixedor de tota lloança. Però caldria també que el llenguatge — encara que en boca dels nostres cantants no resulta pas sempre intel·ligible — fos d'una estilització que el ver poeta solament pot dominar. L'òpera catalana per a consolidar-se no pot negligir res que pugui valoritzar-la en el sentit general de la seva creació.

Si prescindim d'aquests detalls que ens hem atrevit a objectar, haurem de reconèixer que la tragèdia musical de Joan Manén és una obra d'empenta que no pot deixar indiferent ningú. La seva tècnica orquestral sobretot, i no menys la choral, és d'una valor innegable que la crítica unànimement ha proclamat. És en l'orquestra on es condensa i desenrotlla el drama, exterioritzant els sentiments dels personatges, ja que només en determinats passatges pren la veu la supremacia expressiva amb un lirisme més franc. Així, també, és en aquests moments on es produeix l'emoció més forta de l'auditor. Esmentem, en primer lloc, les pàgines inspirades que integren tota la segona meitat del primer acte, culminant amb el duo apassionat de Neró i Acté; al segon acte l'oda sàfica que entona

Neró produeix una impressió molt bella, i així mateix, a l'acte quatre, el relat de Tigeli. Però encara, dintre el místic ambient que les embolcalla, les escenes que es descabdellen en les catacumbes a l'acte terç són fruídes amb plena delectança, i la magnificència del conjunt vocal i orquestral, al final del segon acte, no es fa pas menys admirar.

Repetim-ho: l'obra d'En Manén que hem vist representada al Liceu d'una manera ben digna — res no s'ha volgut escatimar aquesta vegada — ens mereix la major consideració i estima; però cal que el públic repeteixi l'audició d'ella per a copsar i fruir les seves excel·lències. Per això és indispensable que segueixin la temporada vinent les representacions de *Neró* i *Acté*, i encara volem exposar novament el desig manifestat mantes vegades que sigui retut en el mateix Liceu l'homenatge que es deu a l'iniciador del nostre teatre líric, Felip Pedrell, amb la represa d'*Els Pireneus*, en cap moment més oportuna que en l'actual, quan el Govern espanyol acaba de reconèixer la nostra personalitat.

Hem expressat ja la nostra satisfacció en poder aplaudir la bona disposició de l'empresa d'aquest teatre, avui sota el patronatge de la Generalitat i del Municipi, d'afavorir l'esforç dels nostres músics. *Neró* i *Acté* ha obtingut un conjunt ben acceptable per part dels artistes als quals fou encomanada la seva interpretació: Pilar Noguero (*Acté*), Àngela Rossini (*Agripina*), Amador Famadas (*Neró*), Ricard Fusté (*Tigeli*), Joaquim Alsina (*Marc*) i Baltasar Lara (*Parthos*). Però l'efecte de l'obra ha excel·lit particularment en la seva "mise en scène", la direcció de la qual fou confiada al poeta Ambrosi Carrion, acompanyada del magnífic decorat que es conserva del gran mestre Soler i Roviro, amb dues decoracions noves de Salvador Alarma.

Foren, doncs, clamoroses i ben merescudes les ovacions retudes al final de cada acte a l'autor Joan Manén, qui dirigí perfectament l'orquestra les tres primeres nits (substituint pel mestre Sabater a la representació darrera), i als artistes esmentats, tots ells ben posseïts de llur paper, al costat dels quals participà també dels aplaudiments de la sala el director d'escena.

Elogiem, finalment, l'acurada tasca que amb igual amor i intel·ligència realitzaren l'orquestra i els chors, i fem constar encara el bon acolliment que rebé al segon acte el cos de ball, amb els primers dansarins al front, Alicia Calado i Antoni Viñas.

JOAN SALVAT

Dedicat aquest número, gairebé totalment, al mestre Nicolau, suara traspasat, ens veiem obligats a guardar per al número d'abril el complement de la secció «Moviment musical» amb les seccions restants de «Bibliografia», «Vida musical dels Orfeons de Catalunya» i «Noticiari».

Pel mateix motiu queda ajornada la publicació de l'article de F. Pujol «Al volt de TALISMAN» que teníem ja compost.

BARCELONA

GRAN TEATRE DEL LICEU.—La temporada d'òpera que sota els millors auspicis havia començat el 14 de gener, ha finit amb major esclat encara el 14 del present mes de març. Les representacions de *Tristany i Isolda* i de *Sigfrid*, organitzades per a commemorar el cinquantè aniversari de la mort de Ricard Wagner, han tornat al Liceu l'esplendor dels seus millors temps. La sala, extraordinàriament animada en tots els pisos, oferia un aspecte brillant. Hem d'agrair, doncs, l'esforç realitzat per la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Barcelona, que han fet possible aquest hivern el funcionament del teatre de manera ben digna, tal com el tradicional renom del nostre Liceu requeria. Encara que la temporada, encomanada a la direcció general del senyor Joan Mestres, va haver d'organitzar-se amb massa premura, hi ha hagut encerts del tot plausibles com han estat, darrerament, les representacions wagnerianes, dignes del més franc elogi, i, abans d'elles, també, les de les òperes franceses *Manon* i *Samsó i Dalila*, precedides de l'òpera catalana *Neró i Acté*, de Joan Manén, a l'estrena de la qual dediquem en altre lloc d'aquest número l'espai que per la seva importància mereixia.

En l'òpera *Manon*, de Massenet, hom pogué admirar un conjunt molt arrodonit, en el qual es destacaren les figures de la protagonista i del cavaller Des Grieux, interpretades amb bon gust i adequat estil per la senyora Lucy Bertrand i el senyor Andrée Bourdino. També la producció estimable de Saint-Saëns va fer-se escoltar amb interès pel relleu que li donaren amb l'esclat de llur veu el tenor Georges Thill i el baríton Julien Lafont, al costat de la senyora Ika Popova, no menys festejada en el paper de Dalila. Dirigí aquestes produccions franceses el mestre G. Razigade amb certa fredor en general, però bé que no deixà d'arborar-se en els moments més dramàtics.

El temperament fogós del mestre alemany George Sebastian va traduir-se admirablement en la tasca de l'orquestra que tanta importància assoleix en els drames musicals de Wagner. El públic se sentí del tot subjugat en escoltar de nou *Tristany* i *Sigfrid* per la intensitat expressiva i la grandiloquència que de tal manera avasalla l'auditori. L'art de Wagner no porta traça d'envellir. Hom hi sent la joventesa eterna del geni que fa immortal la seva obra.

En el *Tristany* hauríem pogut fruit novament l'escola excel·lent del tenor G. Pistor, si un refredament intempestiu no hagués traït les facultats d'aquest cantant, de tal manera que en la tercera representació, així com en les de *Sigfrid*, va haver de substituir-lo el tenor Strack, qui es lluí, particularment, en la interpretació de l'ardit jovincel de la selva. Les senyores Ella Nemethy i Gertrude Rünger encarnaren de manera admirable els personatges d'Isolda i Brangània, respectivament. I la primera, encara, es mostrà una Brunilda de veu dútil i potent que donà a l'escena final de *Sigfrid* el més brillant esclat.

Amb els notables artistes esmentats, tots ells alemanys, col·laboraren amb força encert els senyors Nissen, Székely, Bartolitus (un Mime de gran personalitat) i Habich, juntament amb la senyoreta Roca en el curt paper d'ocell, en la segona jornada de la tetralogia wagneriana, i el senyor Gallofré en el mariner de *Tristany*.

Hauríem de fer esment encara de l'acte d'homenatge que va ésser retut al tenor català Francesc Viñas, gran intèrpret de Wagner, el diumenge 12 de març, a la

tarda, en un dels intermedis de la darrera representació de *Tristany*, però la falta d'espai ens priva avui de detallar. La REVISTA MUSICAL CATALANA, que volgué comptar-se entre els primers adherits a aquest just homenatge, es plaurà de donar a les seves planes una informació completa de l'acte, recollint, ensems, el sentit parlament de l'artista homenatjat.

Durant els dos mesos que ha durat la temporada del present hivern s'han donat al Liceu onze obres diferents. Quatre vegades s'han repetit *La ciutat invisible*, *Doña Francisquita* i *Neró i Acté*; tres, *Boris Godunof*, *Carmen*, *Gala Placidia*, *Manon*, *Aida*, *Tristany* i *Isolda* i *Sigfrid*, i dues, *Samsó i Dalila*.

Ha estat Wagner enguany l'autor més repetit i, com deixem consignat abans, les seves dues obres representades han constituït el major èxit de la curta temporada finida. En canvi, l'escola italiana ha estat representada solament per *Aida*, de Verdi, mentre que els autors catalans, amb tres obres diferents, han pogut comptar onze representacions. — S.

Obituari

Henri Duparc. — El 13 de febrer va morir a Mont-de-Marsan, on feia anys que residia, el notable compositor francès Henri Duparc, qui havia estat deixeble de César Franck. No havia produït pas molt; però en el gènere del "lied" o, millor dit, de la melodia vocal, Duparc excel·lí del tot. No solament a França, sinó arreu del món són ben conegudes, i sovint s'han aplaudit també a Barcelona, les seves cançons *Invitation au Voyage*, *Chanson triste*, *Phydilé* i *La vie antérieure*. Interpretades ací per les solistes de cant més celebrades, algunes vegades foren àdhuc acompanyades per l'orquestra.

Duparc havia nascut a París el 21 de gener de 1848. Les seves primeres produccions foren: *Feuilles d'automne* per a piano i una sonata per a piano i violoncel, que han restat ignorades, puix que no arribaren a publicar-se. En canvi, junt amb les composicions vocals que hem esmentat, el poema simfònic *Lenora* (1875) ha mantingut el prestigi de Duparc, que ha de figurar entre els compositors de més sòlida educació i de gust més refinat.

Wladimir von Pachmann. — Ha mort a Roma aquest pianista que fruï de gran reputació a darreries del segle passat. Era nat a Odessa en 1848; estudià en el Conservatori de Viena i féu el seu debut de concertista a Rússia en 1869. Havia contret forta amistat amb Liszt, Antoni Rubinstein i Ricard Wagner, els quals estimaren les condicions excehents que posseïa. Tocà per darrera vegada a París en 1928. Posseïa una tècnica molt personal i havia estat Chopin el seu autor favorit. Els seus recitals eren caracteritzats pel fet d'adreçar-se sovint el pianista als seus auditoris. Tot tocant, Pachmann comentava les obres, cosa natural en ell, ja que sentia la necessitat de crear una atmosfera d'intimitat entre l'artista i el públic.